

PM Rotel VIII (Dnr KS 2021/746)

Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36)

Remiss från Justitiedepartementet

Remisstid den 8 oktober 2021

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Föredragande borgarrådet Jan Jönsson anför följande.

Ärendet

Regeringen beslutade i juli 2019 att tillsätta en särskild utredare för att göra en översyn över reglerna om gode män och förvaltare. Det övergripande syftet med utredningens förslag är att åstadkomma förbättringar för de personer som har behov av en ställföreträdare, i egenskap av god man eller förvaltare. Godmanskap och förvalterskap anordnas av domstol för en person som på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. Översynen syftade även till att förbättra tillsynen på området, skapa bättre förutsättningar för att kompetenta personer ska ställa upp som ställföreträdare och stärka enskildas ställning och skydd. Uppdraget har inte omfattat att se över systemet som helhet. I maj 2021 överlämnades betänkandet *Gode män och förvaltare – en översyn* (SOU 2021:36).

Justitiedepartementet har skickat ärendet på remiss till Stockholms stad för yttrande.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, socialnämnden, äldrenämnden, överförmyndarnämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd och Norrmalms stadsdelsnämnd. Socialförvaltningen och äldreförvaltningen har svarat med kontorsyttranden på grund av kort remisstid.

Stadsledningskontoret ställer sig i huvudsak positiv till de förslag som betänkandet lämnar men har i remissvaret framfört synpunkter på några av de föreslagna förändringarna.

Socialförvaltningen välkomnar i huvudsak de förslag som utredningen lämnar då de förväntas leda till stärkt ställning för huvudmannen, ökad kvalitet och bättre styrning.

Äldreförvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag.

Överförmyndarnämnden delar utredningens beskrivning av de behov och utmaningar som finns och vill med anledning av det framhålla att det hade varit önskvärt att uppdraget omfattat att se över systemet som helhet.

Farsta stadsdelsnämnd ställer sig i stort positiv till utredningens förslag och delar uppfattningen att förslagen kommer att leda till en rad förbättringar inom området.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd ställer sig positiv till utredningen som lyfter flera viktiga förslag som syftar till att skapa enkla och tydliga regler som i sin tur är en förutsättning för en ömsesidig förståelse.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att utredningen är väl genomarbetad och lyfter flera viktiga förslag som kommer leda till en rad förbättringar för både huvudmän och ställföreträdare.

Mina synpunkter

Cirka två procent av Sveriges befolkning har en ställföreträdare. Det handlar om några av samhällets absolut mest utsatta. De som kan behöva en god man är personer med psykisk sjukdom, olika funktionsnedsättningar, demens eller allmänt försvagat hälsotillstånd och barn vars föräldrar inte kan utföra förmynderskapet eller ensamkommande barn. Dessa människor är helt beroende av andra människor för att klara sin vardag. Därför är det oerhört viktigt att systemet är rättssäkert och tillförlitligt.

Riksrevisionen presenterade år 2017 allvarlig kritik mot ställföreträdarsystemet. Den övergripande slutsatsen var att ett mycket tydligare ansvar behöver tas av staten och att systemet som helhet borde ses över. Riksrevisionens rapport föranledde den utredning som nu presenterats.

Grunden i ställföreträdarsystemet är att det är ett ideellt uppdrag. Många människor gör viktiga insatser för att hjälpa sina huvudmän. Men i takt med att uppdraget som god man har blivit allt mer komplicerat kan vi inte uteslutande förlita oss på ideella krafter. Systemet behöver professionaliseras. Lagstiftningen har inte hängit med i utvecklingen, utan är i behov av en modernisering. Ställföreträdarsystemet är en kvarleva från ett Sverige som inte finns i andra samhällssektorer. Ett lekmannaansvar som på nästan samtliga andra områden mönstrats ut ur välfärdsstaten för flera årtionden sedan.

Jag välkomnar därför nu i stort den utredning som presenterats och dess förslag. Jag är likt övriga remissinstanser positiv till att välbehövliga förbättringar och lagändringar äntligen kan komma på plats. Det är dock beklagligt att utredningen inte haft som uppdrag att se över överförmyndarsystemet som helhet och att uppdraget var låst till att behålla lekmännen. Detta trots att det var den tydliga rekommendationen från Riksrevisionen att just se över systemet som helhet. Utredningen når därför inte hela vägen fram och flera viktiga förslag lyser med sin frånvaro, såsom exempelvis förslag till nationell hantering av internationella ärenden, arvodering även för vårdnadsdelen i ett uppdrag och en tydlig ansvarsfördelning av tillsyn på området.

Vidare föreslås att formuleringen ”bevaka rätt” ska strykas från ställföreträdarens uppdrag och ersättas med en uppdragsbeskrivning som fokuserar på att företräda huvudmännen i ekonomiska angelägenheter. Att bevaka huvudmannens rätt bör tvärtom vara det huvudsakliga uppdraget, även om tydliggörande av ställföreträdaruppdraget i sak är välkommet. I praktiken omfattar uppdraget det mesta när det gäller att bevaka huvudmannens intressen och ger ställföreträdaren en allmän behörighet.

Som stadsledningskontoret även lyfter i sitt yttrande innebär några av förslagen som presenteras dessutom en inskränkning i det kommunala självstyret. Det ska noteras att flera av utredningens förslag är kostnadsdrivande för kommunerna då man vill

flytta ansvar från rättsväsendet till kommunen. Ytterligare kommunalt ansvar måste följas av statlig ekonomisk ersättning.

Många av bristerna i överförmyndarverksamheten har sin grund i avsaknaden av statlig styrning. Den föreslagna nya statliga myndighet med ett övergripande ansvar är därför ytterst behövlig och välkommen. Denna nationella centrala myndighet bör även ta över eller finansiera handläggningen av internationella ärenden. Idag ansvarar överförmyndarnämnden i Stockholms stad för alla internationella ärenden oavsett var i landet huvudmannen är hemmahörande. Detta arbete görs helt utan statlig ekonomisk ersättning och är en betydande del av arbetsbördan. Att en kommunal myndighet ensam ansvarar för hela rikets internationella ärenden är inte rimligt.

Som överförmyndarnämnden skriver i sitt yttrande så saknas det idag lagstiftning för arvodering avseende den del av uppdraget som särskild förordnad vårdnadshavare som avser vårdnad. Det innebär att en särskilt förordnad vårdnadshavare inte har rätt till ersättning i den del som avser vårdnaden om denne inte har varit familjehemsförälder. När exempelvis ett ensamkommande barn får en särskilt förordnad vårdnadshavare så bör arvode utgå för hela uppdraget, såväl de ekonomiska som de personliga delarna. Det måste även vara tydligt vilken kommun det är som ansvarar för att hantera arvodesfrågan, om det är mottagande, folkbokförings- eller vistelsekommun. Skillnaderna i arvodering mellan kommunerna bör inte heller vara orimligt stora. Den nya statliga myndigheten kan med fördel ge vägledning kring vad som är ett skäligt arvode.

Tillsynen av ställföreträdare och överförmyndare är ett av få tillsynsområden i Sverige som saknar en central myndighet med övergripande ansvar. En otillräcklig styrning och tillsyn leder även till en bristande rättssäkerhet då handläggning och bedömning kan komma att skilja sig åt i landet. Ställföreträdersystemet får inte vara ett geografiskt lotteri. Den tillsyn som idag utförs av länsstyrelsen vill utredaren till stor del behålla. Idag är dessvärre denna tillsyn ytterst bristfällig och den föreslagna nya statliga myndigheten vore en bättre fullt ut ansvarig instans. Detta skulle bidra till en adekvat statistikinsamling och möjliggöra jämförelser mellan olika verksamheter i hela riket.

Jag instämmer vidare med socialnämnden i att det är rimligt att ställföreträderskap inte ska förordnas när mindre ingripande åtgärder räcker. En lagreglering på området får dock inte leda till en övervältringseffekt till socialtjänstens insatser. Socialtjänsten i Stockholms stad tar redan i dagsläget ett mycket stort ansvar för alla de personer med komplex problematik där det är svårt att rekrytera ställföreträdare, trots att dessa personer ofta är i stort behov av det.

I dessa svåra ärenden där det på grund av en komplex problematik, med exempelvis missbruk och dokumenterad våldsbenägenhet hos huvudmannen, är svårt att rekrytera ideella ställföreträdare finns det behov för professionella ställföreträdare. Det är därför positivt att utredningen tagit ställning till under vilka omständigheter sådana bör kunna utses. Genom att modernisera lagstiftningen, tydliggöra villkoren och möjliggöra upphandling av ställföreträdartjänster så ökar valmöjligheten och tillgången till kvalificerade ställföreträdare säkras. Tillgången till ställföreträdare måste vara god, oavsett ärendets komplexitet.

Jag delar stadsledningskontorets och överförmyndarnämndens uppfattning att regeringen nu omgående och i behandlingen av ställföreträdarutredningen också ska överväga ett svenskt tillträde till 2000 års Haagkonvention. Om Sverige tillträder konventionen innebär det att man, i förhållande till länder som tillträtt konventionen,

kan övergå till att tillämpa hemvistprincipen. Svenska ställföreträdarskap skulle då i större omfattning bli tillämpliga i andra länder, och tvärt om. Detta skulle minska antalet internationella ärenden att förvalta.

Sammanfattningsvis innehåller utredningen bra rekommendationer men vissa delar behöver förtydligas för att inte bli kontraproduktiva och förslag för att hantera internationella ärenden och arvodering för vårdnadsdelen i ställföreträdarens uppdrag lyser fortsatt med sin frånvaro. Vi behöver få ett tillförlitligt ställföreträdarsystem som hjälper människor som inte själva kan sköta sina ekonomiska och rättsliga angelägenheter. Nya lagregleringar får dock inte innebära att ärenden vältras över på socialtjänsten eller försvårar ställföreträdarens uppdrag.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Stockholm den 15 september 2021

JAN JÖNSSON

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36)

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Jan Valeskog och Emilia Bjuggren (båda S) och borgarrådet Torun Boucher (V) enligt följande.

Det är mycket välkommet med en utredning även om vi håller med bland annat överförmyndarnämnden i att det hade varit önskvärt att uppdraget omfattat att se över systemet som helhet. Vi håller i stort med borgarrådet Jönssons synpunkter. Men vill utöver det framhålla att vi vill se en robust förvaltarenhet som kan tillhandahålla professionella ställföreträdare framför ytterligare ett marknadsexperiment i välfärden. Stockholm behöver inte en mängd privata aktörer där utsatta människors behov får stå tillbaka för vinstintresset.

Kommunstyrelsen

Särskilt uttalande gjordes av Karin Wanngård, Jan Valeskog, Emilia Bjuggren och Kadir Kasirga (alla S) och Rashid Mohammed och Torun Boucher (båda V) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets gemensamma särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Lisa Palm (Fi) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets gemensamma särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Regeringen beslutade i juli 2019 att tillsätta en särskild utredare för att göra en översyn över reglerna om gode män och förvaltare. Det övergripande syftet med utredningens förslag är att åstadkomma förbättringar för de personer som har behov av en ställföreträdare, i egenskap av god man eller förvaltare. Godmanskap och förvalterskap anordnas av domstol för en person som på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. Översynen syftade även till att förbättra tillsynen på området, skapa bättre förutsättningar för att kompetenta personer ska ställa upp som ställföreträdare och stärka enskildas ställning och skydd. Uppdraget har inte omfattat att se över systemet som helhet. I maj 2021 överlämnades betänkandet *Gode män och förvaltare – en översyn* (SOU 2021:36).

Justitiedepartementet har skickat ärendet på remiss till Stockholms stad för yttrande.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, socialnämnden, äldrenämnden, överförmyndarnämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd och Norrmalms stadsdelsnämnd. Socialförvaltningen och äldreförvaltningen har svarat med kontorsyttranden på grund av kort remisstid.

Innehållsförteckning

Sid

Stadsledningskontoret.....	6
Socialförvaltningen.....	11
Äldreförvaltningen.....	12
Överförmyndarnämnden.....	14
Farsta stadsdelsnämnd.....	27
Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd.....	28
Norrmalms stadsdelsnämnd.....	28

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 16 augusti 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret delar de beskrivningar av behov och utmaningar inom överförmyndarområdet som framförs i utredningen. Flera av de förslag som presenteras i utredningen bedöms dessutom vara positiva och bidra till kommunfullmäktiges mål *1.4 I Stockholm får människor i behov av stöd insatser i tid präglade av hög kvalitet, evidens och rättssäkerhet*. Det är särskilt värdefullt att det i flera avseenden tydliggörs att huvudmannen är i fokus och att satsningar föreslås avseende utbildning och informationstillgänglighet, både för huvudmän och ställföreträdare.

Stadsledningskontoret tillstyrker i huvudsak förslagen som utredningen lämnar men vill dock lyfta fram några synpunkter på de föreslagna ändringarna, vilka redovisas nedan. De förslag i utredningen som lämnats utan synpunkter har stadsledningskontoret ingen erinran mot. Stadsledningskontoret vill dock särskilt lyfta det positiva med att utredningen tagit ställning till i vilka särskilda fall som det bör kunna utses professionella ställföreträdare. Stadsledningskontoret ser positivt på klargörandet av i vilka fall professionella ställföreträdare kan användas och ett förtydligande av gränsdragningen mellan lekmanamässiga och yrkesmässiga ställföreträdare. Stadsledningskontoret instämmer vidare i att en professionell ställföreträdare bör förordnas när det är nödvändigt på grund av uppdragets svårighetsgrad eller om det annars finns särskilda skäl med hänsyn till den enskildes intressen. Förslaget bedöms bidra positivt till stadens pågående arbete med upphandling och eventuellt inrättande av enhet för ställföreträdare för särskilt komplexa ärenden.

Ställföreträdaruppdraget och ramarna för det

I utredningen föreslås en ändring av begreppen som beskriver en ställföreträdarens uppdrag. Stadsledningskontoret har i huvudsak inte några invändningar mot den nya avgränsningen men vill framhålla att det krävs ytterligare överväganden för eventuella förbättringsförslag då förslaget inte bedöms bidra till en tydligare uppfattning om vad uppdraget innebär. Vid en reform av begreppen finns därför ett behov av att ytterligare klargöra vad uppdragen innebär. Som utredningen konstaterar orsakar begreppen missförstånd och oklarheter. Innehållet i den mest svårdefinierade delen av uppdraget, sörja för person, kommer exempelvis att vara detsamma även med denna reform och är ofta en källa till missförstånd och förväntningar från huvudmän, anhöriga, myndighetspersoner osv som inte uppfylls. För att komma tillrätta med de problem som kan uppstå är det av stor vikt att definitioner och förtydliganden av begreppen inte är begränsade i de nya förslagen. Ett förtydligande av ändringsförslagen skulle bidra till en stor förbättring i alla delar som påverkas av ställföreträdarskapet. Inte minst med hänsyn till att uppdraget är ideellt är det av vikt att det är tydligt vad som ingår i uppdraget, särskilt för huvudmannen.

Stockholm stads överförmyndarnämnd har ett antal uppdrag där en ställföreträdare endast är förordnad för att bevaka rätt, exempelvis där ställföreträdaren är förordnad att bevaka huvudmannens rätt inför domstolar, myndigheter eller överklaga myndighetsbeslut som är felaktiga. Angelägenheter som kan upplevas som enbart juridiska. I det fall begreppen omskapas kan det innebära att uppdraget blir mer omfattande än vad som är motiverat och strider mot principen om minst ingripande åtgärd.

Stadsledningskontoret ställer sig tveksamt till förslaget om att det ska införas en lagstadgad skyldighet för överförmyndaren att före förordnandet informera den tilltänkta ställföreträdaren om vad uppdraget förväntas innebära. Stadsledningskontoret kan se att det även i utredningen uppmärksammas att de nya föreslagna begreppen inte förväntas klargöra vad som ingår i uppdraget utan föreslår att detta överlämnas åt överförmyndare. Förslaget innebär en stor belastning som läggs på överförmyndaren. Som utredningen berör kan ett ställföreträ-

darupdrag innefatta en rad åtgärder av olika karaktär som kan skilja sig avsevärt från varandra. Stadsledningskontoret delar åsikten att det är viktigt att ställföreträdare så långt det går ska få en tydlig bild av vad uppdraget innebär. I likhet med vad utredningen föreslår kan denna brist avhjälpas till stor del med hjälp av obligatorisk introduktionsutbildning för ställföreträdare med information om den innefattade behörighet och skyldighet som det innebär att se till att huvudmannens hjälpbehov tillgodoses.

Stadsledningskontoret anser att förslaget om att överförmyndaren ska göra en prognos över vad som kan förväntas ingå i en ställföreträdarens uppdrag inte är lämpligt. Det finns en risk att förvaltningen går händelserna i förväg när ställföreträdaren informeras om dennes uppdrag och att det närmast uppfattas som en instruktion till uppdraget. Det bör även nämnas att uppdrag kan förändras över tid varför uppdrag som initialt upplevs som okomplicerade över tid blir allt mer komplicerade, eller omvänt att uppdrag blir mer okomplicerade över tid.

Det är således stadsledningskontorets bedömning att det inte är ändamålsenligt att överförmyndaren åläggs en skyldighet att informera om förutsättningarna i enskilda uppdrag. Stadsledningskontoret instämmer dock i övervägandet att det behövs mer och bättre information som beskriver ställföreträdarens uppdrag. Centralt framtagen och tydligare information kommer att kunna fylla en viktig funktion i att klargöra vad uppdraget kan innebära rent praktiskt.

Stadsledningskontoret är tveksam till vissa förslag som innebär lagstadgade skyldigheter för överförmyndaren, bland annat skyldighet att ge råd och stöd till huvudmän och ställföreträdare och krav på introduktionsutbildning för överförmyndare. Där vill stadsledningskontoret framhålla att bristen på tillgänglighet och information i första hand kan hänföras till avsaknad av styrning och samordning vilket kan åtgärdas genom att skapa de förutsättningar som krävs för att överförmyndare ska tillföras den kompetens och organisation som krävs för att bedriva sin verksamhet med hög rättssäkerhet, som verkar för enhetlighet, samsyn och tillgänglig information. Det framstår som kontraproduktivt att införa erinran om befintligt lagstadgat ansvar och nya skyldigheter.

Uppdraget och utbildning till ställföreträdaren

Stadsledningskontoret delar inte utredningens förslag om att ta bort möjligheten att befria ställföreträdare från att lämna en årsräkning eller sluträkning. När det gäller den process som avser ställföreträdarens skyldighet att redovisa sin förvaltning måste, med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, möjligheten att befria ställföreträdaren kvarstå. Det krävs särskilda skäl för att en ställföreträdare ska befrias från att lämna redovisning. I Stockholms stad används rätten att efterge kravet på redovisning mycket restriktivt och i första hand ska möjligheten att besluta om att redovisning får lämnas i förenklad form komma i fråga. Stadsledningskontoret instämmer i utredningens bedömning att det är angeläget att det sker en regelbunden kontroll då huvudmannens ekonomiska förhållanden kan ändras och att beslut som gäller tillsvidare bör omprövas. Detta behov motiverar dock inte en sådan inskränkning som att ta bort möjligheten att befria en ställföreträdare helt. I somliga ärenden är det befogat då det bedöms utsiktslöst att få in redovisning redan från början och ett vitesföreläggande bedöms i sådana fall som verkningsslöst. Omständigheter som allvarlig sjukdom och liknande ger skäl för att möjligheten bör kvarstå.

Stadsledningskontoret ställer sig positiv till ett tillägg i lagstiftningen avseende möjligheten att bevilja kostnadsersättning utan underlag men anser att även möjligheten till att bevilja schablonersättning bör omfattas. Stockholms stad betalar ut ersättning utifrån schablon eller faktiskt kostnadsersättning. Schablonbelopp beviljas med motsvarande två procent av prisbasbeloppet. Av utredningen framgår att det är ovanligt med sådana typer av schablonersättning och att det enligt Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) riktlinjer i cirkulär 18:7 saknas lagligt stöd för en sådan tillämpning.

I utredningen framhålls att nackdelen med schablonersättning är att den kan bli föremål för beskattning, vilket ska framgå av Skatteverkets information om kostnadsersättning. Av Skatteverkets information framgår visserligen att kostnadsersättningen normalt ska tas upp

som inkomst av tjänst, men det framgår även att en schablonmässig kostnadsersättning upp till två procent av prisbasbeloppet kan erhållas om kostnader inte kan styrkas. Vidare framgår där att det kan anses sannolikt att ställföreträdare har vissa kostnader i sina uppdrag och att i de fall schablonersättning utbetalas med belopp som överstiger två procent av ett prisbasbelopp, i strid med SKR:s rekommendationer, bör ersättning upp till två procent av prisbasbeloppet behandlas som kostnadsersättning. För att säkerställa ett förslag som bidrar till en förenkling av systemet för kostnadsersättning för ställföreträdare och kommunernas handläggning bör förslaget även innebära att schablonersättning ska få lämnas.

Gällande utredningens förslag om överförmyndares lämplighet och utbildning ser stadsledningskontoret generellt positivt på att tillföra mer kunskap och öka kvaliteten på överförmyndarna och överförmyndarnas verksamhet, men ifrågasätter ett lagstadgat krav på utbildning för överförmyndare, nämndledamöter och ersättare. Förutom att detta strider mot det kommunala självstyret, finns inget sådant lagkrav i några andra politiskt tillsatta nämnder varför stadsledningskontoret ställer sig frågande till ett sådant krav och varför syftet att höja kompetensen skulle motivera att just överförmyndare skulle särskiljas och vara de enda som ska omfattas av ett i lag reglerat utbildningskrav. Stadsledningskontoret ser positivt på att det tydliggörs i lagstiftningen att den som innehar ett uppdrag i egenskap av nämndledamot eller ersättare uppfyller kraven på lämplighet, men avstyrker krav på utbildning för förtroendevalda. Stadsledningskontoret anser att fokus bör ligga på att bidra med kunskap om hur ett centralt organ kan underlätta för de förtroendevalda att uppfylla och utveckla nämndens uppdrag.

Stadsledningskontoret delar åsikten att kompetensnivån har höjts de senaste åren, men brist på utbildningar är dock fortsatt en stor utmaning för Stockholm stads överförmyndarverksamhet, särskilt fördjupad utbildning. Det är därför önskvärt att det framgår att ett centralt utbildningsansvar omfattar alla delar av överförmyndarverksamheten.

Nationellt register och nationell myndighet

Stadsledningskontoret ställer sig positivt till förslaget om ett nationellt ställföreträdarregister. Stadsledningskontoret ser emellertid behov av ytterligare överväganden vad gäller kompletterande sekretesslagstiftning. Uppgift hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd om att en viss person har förvaltare utsedd kan idag lämnas ut endast om detta kan ske utan risk för skada eller men för den person som uppgiften avser. Uppgifterna i ett registerutdrag omfattas av den sekretess som gäller hos överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, vilket prövats i 2007-1355 Högsta förvaltningsdomstolen. Det bör övervägas om offentlighets- och sekretesslagen ska innehålla en hänvisning till den särskilda registerförordningen.

Stadsledningskontoret vill även uppmärksamma att registret utan begränsning även bör omfatta sådana förvaltare som inte är anordnade i Sverige. För närvarande finns ingen myndighet som för ett register över sådana ställföreträdarskap då de inte står under tillsyn av någon kommun i Sverige. Enligt procedurregler för utländska ställföreträdarskap ska ett utländskt förvaltare genom tingsrättens försorg kungöras med hänvisning till de rättsverkningar ett utländskt förvaltare kan ge. Det bedöms ändamålsenligt att även ett sådant ställföreträdarskap ska omfattas av registret när ansvaret överflyttas till att övergå i statlig regi.

Stadsledningskontoret konstaterar att det aktuella förslaget om en nationell myndighet kan bidra till förbättring och ökning av kvaliteten för överförmyndartillsynen. Ställföreträdare och överförmyndartillsynen är ett av mycket få tillsynsområden där det saknas en central myndighet med ett övergripande ansvar. Det finns behov av en samordnande myndighet med övergripande ansvar och tvingande kravnivå, vilket i sin tur ger bättre förutsättningar för ställföreträdare att utföra sina uppdrag på ett bra sätt. Ett samordnande, nationellt ansvar och internationellt ansvar kan ge en samlad bild och en bättre styrning och tillsyn på området så att enskilda inte lider rättsförluster och så att tillsynen av ställföreträdare genomförs på ett sådant sätt att rättstillämpningen är enhetlig, och därmed rättssäker.

Länsstyrelserna har fått ett allt tydligare nationellt tillsynsvägledande uppdrag vid sidan av den operativa tillsynen, men har saknat förutsättningar att genomföra sina nationella uppgifter fullt ut. Samtidigt som behovet av stöd och kunskap är så stort framgår av utredningen att länsstyrelsens vägledningsfunktion nyttjas i begränsad omfattning och lämnar mycket att önska avseende den löpande tillsynen utöver den årliga inspektionen. Det är därför viktigt att länsstyrelsens verksamhet i den delen effektiviseras och professionaliseras.

Stadsledningskontoret vill framhålla att ansvarsfördelningen mellan länsstyrelsen och ett eventuellt centralt organ måste vara tydlig och att vissa indelningar i utredningen framstår som vaga och obestämda. Samtidigt som länsstyrelsen fortsatt ska ansvara för en del av tillsynsvägledningen, stödja överförmyndare i deras verksamhet och se till att utbildningen av överförmyndare är tillfredsställande, ska den nya föreslagna myndigheten ansvara för tillsynsvägledning, allmänna råd och föreskrifter. Det kan ifrågasättas om det är ändamålsenligt att dela upp ansvaret på detta sätt. Farhågan är att ingen myndighet kommer att ta ansvar för de sakkunskaper som krävs för att löpande ge god tillsynsvägledning på området.

Ökad digitalisering

Stadsledningskontoret anser att förslagen om ökad digitalisering är väl övervägda med syftet att stödja den fortsatta digitaliseringen inom överförmyndarverksamheten, men att det finns behov av att skapa ytterligare förutsättningar för ökad digitalisering. Stockholm stads överförmyndarnämnd är specialforum i ärenden gällande ställföreträdarskap för ensamkommande barn som avviker och för personer som inte har hemvist eller vistas i Sverige. Ett fortsatt utvecklingsarbete inom digitalisering för överförmyndarverksamheten är både välkommet och nödvändigt. Detta för att kunna ge huvudmän och ställföreträdare de förutsättningar som krävs för att klara av uppdraget och inkluderas i dagens samhälle. Samtidigt är det viktigt att den starka sekretess som rör förmynderskapsärenden kan upprätthållas. Stadsledningskontoret anser det vara nödvändigt att lagstiftningen justeras för att främja en positiv digital utveckling inom den offentliga förvaltningen och bedömer att utredningens förslag bidrar till att stärka framtida digitaliseringsarbete.

Ställföreträdare för ensamkommande barn

Stadsledningskontoret är positiv till en fortsatt utveckling av ställföreträdarskap för barn och ser stora vinster i förslagen om att en god man ska förordnas för ensamkommande barn. Genom ett förtydligande av regelverket kan alla ensamkommande barn tillförsäkras samma möjlighet till biträde och hjälp genom en ställföreträdare. Det nya åtagandet kommer dock generera ökade kostnader, och en ökad arbetsbelastning, för Sveriges överförmyndare och framförallt för de kommuner som tar emot många kvotflyktingar.

Stadsledningskontoret delar inte utredningens slutsats i fråga om behörig överförmyndare och domstol i fråga om ensamkommande barn och anser att en ändring av reglerna behövs. Som utredningen konstaterar kan det ifrågasättas om det är lämpligt att Stockholm stads överförmyndarnämnd tar över godmanskapsärenden när ett barn avviker. Stadsledningskontoret anser med detta som bakgrund att Stockholm stad bör avskaffas som reservforum och att det finns övervägande skäl för att det är bättre att ansvaret även efter avvikandet ligger på överförmyndaren i den kommun där barnet har bott och att det således blir den överförmyndaren som utreder om godmanskapet ska upphöra.

I skälen mot en ändring av behörighet lyfts fram enhetliga regler om behörighet samt möjligheten till specialkompetens som ett reservforum innebär. Som skäl anförs även att Stockholms stad har kapacitet att hantera fler ärenden. Stadsledningskontoret delar inte utredningens bedömning och anser inte att skälen är tillräckliga för att väga mot den nytta en ordning där behörighet är hos den ursprungliga kommunen där barnet har bott, med hänsyn till barnets bästa. Ordningen för vad som gäller för ställföreträdarskap är redan splittrande. Ett anordnande av godmanskap för ensamkommande är exempelvis, till skillnad från övriga ordinarie ställföreträdarskap, skild från domstolsprocessen trots att en god man för ensamkommande, i likhet med ett ordinarie godmanskap, har stora befogenheter. I regeringens förslag till den av-

vikande ordningen togs särskild hänsyn till att en god man måste kunna utses med skyndsamt i enlighet med barnrättsperspektivet.

I det fall en ändring inte görs i enlighet med förslaget instämmer stadsledningskontoret med bedömningen att överförmyndare inte ska överlämna ärenden till Stockholm stads överförmyndarnämnd innan det har konstaterats att barnet verkligen avvikit. Utgångspunkten för ett konstaterande bör vara Migrationsverkets registrering som avviken där asylprocessen avskrivs. En sådan ordning talar ytterligare för att den ursprungliga kommunen ska behålla sin behörighet när barnet avvikit då det enda som kvarstår är frågan om upphörande av godmanskapet. Detta torde även förbättra statistikläget och förenkla möjligheten att sammanställa data på ett mer effektivt sätt.

Vad gäller socialnämndens skyldigheter som rör ställföreträdare för ensamkommande vill stadsledningskontoret uppmärksamma att en orsak till att socialnämnden ej skyndsamt ansöker om, eller anmäler behov av, särskilt förordnad vårdnadshavare är i de fall det råder oklarheter kring vem som är ansvarig för att rekrytera en särskild förordnad vårdnadshavare. Denna omständighet tycks ej vara belyst i utredningen och det vore angeläget med överväganden i denna del. Som utredningen konstaterar så saknas det möjligheter att påbörja utredningen innan barnet kommit till landet. Det är därför i sammanhanget av stor betydelse att aktuella förberedelser startar i god tid. Stadsledningskontoret vill även uppmärksamma att det för närvarande saknas utrymme i lagstiftningen för arvodering avseende den del av uppdraget som särskild förordnad vårdnadshavare som avser vårdnad. Det innebär att en särskilt förordnad vårdnadshavare inte har rätt till ersättning avseende den del som avser vårdnaden om denne inte har varit familjehemsförälder. Frågan anses så pass närliggande att det hade varit önskvärt med överväganden i denna del.

Internationella ärenden

I utredningen har vikten av att det finns ett reservforum som har specialkompetens i frågor med internationell anknytning förts fram. För dessa ärenden är Stockholm stads överförmyndarförmyndarnämnd behörig enligt bestämmelserna i föräldrabalken, vilket gör dessa ärenden unika för stadens överförmyndarnämnd. Med internationella ärenden avses i första hand ärenden som rör huvudmän som varken är folkbokförda eller vistas i Sverige. Det finns även andra typer av ärenden som innehåller "internationella inslag", exempelvis om huvudmannen är folkbokförd i staden men inte har svenskt medborgarskap. Dessa ärenden regleras också i den internationella förmynderskapsrätten men de är inte unika för stadens överförmyndarnämnd.

Med ökad internationalisering ökar även kraven på att Stockholm stads överförmyndarnämnd besitter de resurser och kunskaper som krävs. Då en statlig myndighet med övergripande ansvar för internationella förmynderskapsfrågor saknas får stadens överförmyndarnämnd ofta frågor från jurister, banker, mäklare, försäkringsbolag med flera som framförallt handlar om när föräldrabalkens regler är tillämpliga. Då rättsområdet är komplicerat och relativt stort kan det ifrågasättas om det är rimligt att en kommunal myndighet tar hela riksansvaret för dessa frågor. Stadsledningskontorets uppfattning är att stadens överförmyndarnämnd bör få stöd och ledning i hanteringen av dessa ärenden och att ett centralt organ får detta uttalade ansvar.

Stadsledningskontoret föreslår vidare att regeringen tar tillfället i akt och överväger ett svenskt tillträde till 2000 års Haagkonvention då det kan bidra till ett stärkt skydd i gränsöverskridande situationer för enskilda, som av olika skäl saknar förmåga att bevaka sina rättigheter. Om Sverige tillträdde konventionen skulle det innebära att svenska ställföreträdarskap i större omfattning skulle bli tillämpliga i andra länder, och tvärt om avseende utländska ställföreträdarskap i Sverige. Det skulle även minska antalet ärenden hos stadens överförmyndarnämnd då det, i förhållande till länder som tillträtt konventionen, skulle vara möjligt att tillämpa hemvistprincipen. Ett tillträde skulle även kunna avhjälpa ottydligheter och bidra till att en i Sverige anhörigbehörig, förordnad god man/förvaltare och framtidsfullmaktshavare kan företräda sin huvudman i förhållande till myndigheter och företag i andra länder fullt ut.

Socialförvaltningen

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 26 juni 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen välkomnar i huvudsak de förslag som utredningen lämnar då de förväntas leda till stärkt ställning för huvudmannen, ökad kvalitet och bättre styrning. Förvaltningen ställer sig bakom förslagen som utredningen föreslår, men menar att vissa av dem kan skärpas ytterligare.

Stärkt ställning för huvudmannen

Sammantaget ger de förslag som utredningen lämnar en bättre möjlighet för huvudmannen att få ett stöd som han eller hon kan känna sig trygg med. Förvaltningen efterfrågar dock förslag som gör huvudmännen delaktiga i sin situation och i beslut som rör dem, i den mån de önskar och det kan anses vara lämpligt. Utredningen ger främst förslag som syftar till att huvudmannen får mer information. Att ge information är en viktig grundförutsättning för involvering men att i ökad utsträckning göra huvudmannen delaktig kan bidra till maktutjämning, legitimitet, egenmakt och återhämtning från exempelvis psykisk ohälsa. Att delaktiggöra huvudmannen är också en förutsättning för att ställföreträdaren ska på ett korrekt sätt kunna beakta huvudmannens vilja. Förvaltningen menar att det är viktigt att den föreslagna centrala myndigheten kan verka för allmänna råd, utbildning och metodstöd som stödjer delaktighet och involvering av huvudmännen. Ytterligare ett sätt att skapa en öppenhet gentemot huvudmännen är om dessa får ta del av beskrivningen av det uppdrag som överförmyndarnämnden enligt förslag ska ge till ställföreträdaren.

Mindre ingripande åtgärder

Förvaltningen menar att det är rimligt att ställföreträdarskap inte ska förordnas när mindre ingripande åtgärder räcker. Förvaltningen vill dock lyfta att lagregleringen inte får leda till en övervältringseffekt till socialtjänstens insatser för personer som behöver den avlastning och det stöd som en ställföreträdare kan ge. Socialtjänsten tar redan i dagsläget ett mycket stort ansvar för alla de personer med komplex problematik där överförmyndarnämnden inte kan rekrytera ställföreträdare.

Ökad möjlighet för personer med komplex problematik att få en ställföreträdare

Utredningen menar att de aktuella förslagen i betänkandet kommer att leda till bättre möjligheter att rekrytera och behålla kompetenta ställföreträdare, till exempel genom bättre introduktionsutbildning. Förvaltningen menar att dessa förslag innebär steg i rätt riktning men ställer sig samtidigt frågan om de föreslagna åtgärderna är tillräckliga. De som drabbas av att inte få en ställföreträdare inom rimlig tid är individer som socialtjänsten ofta möter, personer med psykisk funktionsnedsättning, olika slags missbruk och som ibland har en dokumenterad våldsbenägenhet. Dessa riskerar att stå utan stöd, eller få ett mindre omfattande stöd genom socialtjänsten, exempelvis genom boendestöd, personligt ombud eller förmedlingsmedel. Förvaltningen anser att det är mycket angeläget att dessa personer får rätt stöd och hjälp och att arbete måste fortgå för att hitta fungerande lösningar. Ett ökat användande av professionella ställföreträdare kan vara en väg framåt.

Stärkt kompetens och kvalitet i överförmyndarverksamheten

Då riksrevisionens granskning visade på stora brister när det gäller länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndare ställer sig förvaltningen tveksam till om de förslag som utredningen lämnat räcker. Utredningen föreslår inga direkta åtgärder som stärker tillsynen utan menar istället att det räcker att bygga vidare på det system som finns idag. Då överförmyndaren utövar myndighetsutövning mot personer i en utsatt ställning är det viktigt att tillsynen fungerar tillfreds-

ställande. Genom en fungerande tillsyn kan personer som känner sig tveksamma till att ansöka om en god man få ökat förtroende för systemet. Eventuellt skulle det också minska antalet anhöriga som är ställföreträdare, vilket på sikt kan bli en avlastning för många anhöriga.

En ny statlig myndighet, bättre statistik, ett nationellt ställföreträdarregister och ökad digitalisering

Förvaltningen ser positivt på de förslag som utredningen lämnar inom dessa områden. Frågan om ställföreträdarskap har, som utredningen beskriver, behandlats styvmoderligt genom åren och förtjänar bättre fokus och uppmärksamhet. De många förslag som utredningen lämnar får bättre möjligheter till genomförande om det finns en myndighet som ansvarar för samordning och strategiskt arbete. Förvaltningen vill särskilt lyfta det föreslagna nationella ställföreträdarregister som en viktig åtgärd. I dagsläget kan en överförmyndarförvaltning inte kontrollera hur många uppdrag en ställföreträdare har utan att begära in uppgifter manuellt från andra kommuner. Ett register kan också underlätta mycket i kontakt med de många myndigheter som ställföreträdare har.

Förvaltningen ser mycket positivt på att registret kan leda till att digitala tjänster utvecklas för personer som har en företrädare. Ett exempel kan vara en digital signering som gäller för personer som är ställföreträdare och som kan underlätta för att ställföreträdare ska kunna använda e-tjänster även inom socialtjänstens område. Förvaltningen vill också framhålla att det om möjligt ska framgå i registret om en ställföreträdare misskött sitt uppdrag så att inte personer som bedömts olämpliga i en kommun fortsätter att matchas mot huvudmän i andra kommuner.

Ställföreträdare för ensamkommande barn

Förvaltningen menar att de förslag som utredningen lämnar stärker barnrättsperspektivet på ett bra sätt. Förvaltningen välkomnar särskilt förslaget om ett tillägg i *Lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn* som tydliggör att gode män ska förordnas oavsett om barnen söker uppehållstillstånd eller inte. Förvaltningen tar i nuläget del av exempel då ensamkommande barns skolgång och sjukvård dröjer då barnen saknar företrädare, vilket inte är förenligt med barnens rättigheter enligt barnkonventionen.

Däremot beklagar förvaltningen att utredningen inte har lämnat förslag på frågan om arvodering eller ersättning till särskilt förordnad vårdnadshavare för ensamkommande barn. Enligt gällande bestämmelser i 12 kapitlet 16 § FB finns lagstöd om arvode endast för den del som avser förmynderskapet. Lagstöd saknas för att en särskilt förordnad vårdnadshavare har rätt till ersättning för den del av uppdraget som avser vårdnadshavare, om denne inte samtidigt är familjehemsförälder. Bristerna har påtalats för ansvariga statliga myndigheter och har uppmärksammats i den statliga utredningen ”God man för ensamkommande flyktingbarn” (SOU 2003:51, s. 132). Till dess att frågan har reglerats rekommenderar tidigare Sveriges kommuner och landsting (SKL) i cirkulär 07:74 att socialnämnd och överförmyndare/nämnd tillsammans löser frågan om ersättning till en särskilt förordnad vårdnadshavare.

Äldreförvaltningen

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 2 augusti 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag. Nedan redovisas synpunkter på ett urval av förslag med störst relevans för äldreomsorgsområdet.

Ett godmanskap ska upphöra om huvudmannen (den enskilde) inte längre samtycker

Utredningen föreslår att det ska framgå av lagstiftningen att ett godmanskap ska upphöra om huvudmannen tar tillbaka sitt samtycke, i de fall samtycke varit en förutsättning för att anordna godmanskapet. Förvaltningen anser att det är värdefullt att det förtydligas i lagtexten att när den enskilde inte längre önskar ha en ställföreträdare ska beslutet upphävas. Förslaget är helt i linje med vad som följer av 11 kap. 4 § 1 st. föräldrabalken, det vill säga att beslut om godmanskap inte får meddelas utan samtycke av den enskilde, om inte dennes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas. Här ska också nämnas att respekten för den enskildes integritet och självbestämmande även nämns i socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen.

Ökat skydd för känsliga uppgifter om huvudmannen

Dagens regelverk innebär att huvudmannens make eller sambo och närmaste släktingar har rätt till full insyn i handlingar som gäller ställföreträdarskapet och som finns hos överförmyndaren. Regler om sekretess gäller inte denna krets av nära anhöriga. I överförmyndarens akt kan det finnas integritetskänsliga uppgifter, till exempel läkarintyg och socialutredningar. Insynen är många gånger viktig eftersom den bland annat möjliggör för anhöriga att följa upp hur ställföreträdare sköter sina uppdrag. Det har dock visat sig att uppgifter som finns hos överförmyndaren kan behöva skyddas även i förhållande till de anhöriga och att skyddet för huvudmannens personliga integritet behöver stärkas, enligt utredningen.

Utredningen föreslår därför en ordning som innebär att huvudmannens make eller sambo och närmaste släktingar som utgångspunkt ska ha rätt att ta del av de handlingar som finns hos överförmyndaren. Överförmyndaren ska dock kunna neka en anhörig att ta del av en handling, om det med hänsyn till den enskildes intressen finns särskilda skäl mot att handlingen lämnas ut. Vidare föreslår utredningen att samma sekretessreglering ska gälla i ärenden enligt lagen om framtidsfullmakter.

Förvaltningen välkomnar dessa förslag, eftersom liknande uppgifter skyddas av stark sekretess inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. Med anledning av detta och de krav som följer av dataskyddslagstiftningen är förslagen av stor vikt för att respektera den enskildes privatliv, även i förhållande till dennes anhöriga.

Ett godmanskap ska inte anordnas om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig. Utredningen anger att godmanskap bygger på att den som behöver hjälp inte ska utsättas för mer ingripande åtgärder än vad som är nödvändigt. Innan godmanskap anordnas bör det alltså alltid övervägas om huvudmannen kan få tillräcklig hjälp genom mindre ingripande åtgärder, exempelvis genom insatser inom socialtjänsten, genom en framtidsfullmakt som har trätt i kraft, genom reglerna om anhörigbehörighet eller genom en vanlig fullmakt. Vidare skriver utredningen att lagstiftningen i nuläget inte är helt tydlig på denna punkt, varför utredningen föreslår att lagstiftningen tydliggörs i detta avseende.

Förvaltningen anser att detta förslag är i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen, det vill säga att en myndighet får ingripa i ett enskilt intresse endast om åtgärden kan antas leda till det avsedda resultatet. Åtgärden får aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot. Godmanskap kan i vissa fall uppfattas vara jämställt med ett beslut av ingripande karaktär, alltså ett för den enskilde betungande beslut. Förvaltningen noterar i sammanhanget att Högsta domstolen redan år 2015 uttalade att reglerna om godmanskap vilar på tanken att de som behöver hjälp inte ska utsättas för mer ingripande åtgärder än som verkligen är motiverat.

Överförmyndarnämnden

Överförmyndarnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 24 augusti 2021 följande.

Överförmyndarnämnden överlämnar till tjänsteutlåtandet *bilagt* remissvar Gode män och förvaltare – en översyn, som sitt yttrande över remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Martin Ängeby (L) samt Hanna Broberg och Jonas Jeppson (båda M), *bilaga 1*.

Överförmyndarförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 9 augusti 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Sammanfattning

Överförmyndarförvaltningen delar utredningens beskrivning av de behov och utmaningar som finns och vill med anledning av det framhålla att det hade varit önskvärt att uppdraget omfattat att se över systemet som helhet.

Förvaltningen anser att flera av förslagen som ställföreträdarutredningen presenterar är positiva. Det är särskilt värdefullt att huvudmannens vilja och välbefinnande som fokus tydliggörs i flera avseenden och att stora satsningar görs på utbildning och informationstillgänglighet, både för huvudmannen och för ställföreträdaren.

Tillsyn bygger i stor utsträckning på att ställföreträdarna är skyldiga att kontinuerligt lämna en mängd uppgifter. Överförmyndaren ser därför positivt på fler tillsynsverktyg att använda i den löpande tillsynen. Överförmyndarförvaltningen ser även positivt på förslaget om att överförmyndarna föreslås få ökade befogenheter genom att beslut om godmanskap som huvudregel flyttas från domstol till överförmyndaren som första instans.

Överförmyndarförvaltningen är mån om att arbetet med ökad digitalisering tar fart och ser därför positivt på möjligheter till ökad digitalisering inom överförmyndarområdet. Förvaltningen biträder utredningens förslag om att ge detta uppdrag till ett centralt organ, men vill betona att fokus bör läggas på samordning av digitalisering i verksamheterna.

Förvaltningen anser att utredningens förslag om reformering av begreppen som beskriver ställföreträdaruppdraget lämnar utrymme för ytterligare överväganden. Förvaltningen delar utredningens bedömning att förslaget inte är helt oproblematisk och att de oklarheter och fel-tolkningar som tidigare funnits i vissa delar kvarstår. Överförmyndarförvaltningen anser att det kan finnas skäl att i det fortsatta arbetet med lagstiftningen ytterligare definiera begreppen.

Överförmyndarförvaltningen är tveksam till vissa förslag som innebär lag-stadgade skyldigheter för överförmyndaren, som bland annat skyldighet att ge råd och stöd till huvudmän och ställföreträdare och krav på introduktionsutbildning för överförmyndare. Där vill förvaltningen framhålla att bristen på tillgänglighet och information i första hand kan hänföras till avsaknad av styrning och samordning vilket enklast kan läkas genom att skapa de förutsättningar som krävs för att överförmyndare ska tillföras den kompetens och organisation som krävs för att bedriva sin verksamhet med hög rättssäkerhet, som verkar för enhetlighet, sam-syn och tillgänglig information. Det framstår som kontraproduktivt att införa erinran om be-fintligt lagstadgat ansvar och nya skyldigheter.

Överförmyndarförvaltningen avstyrker förslaget om att möjligheten att befria ställföreträdare från att lämna en årsräkning eller sluträkning tas bort.

Överförmyndarförvaltningen välkomnar förslaget om att en ny statlig myndighet ska in-rättas och bedömer att detta kommer att bidra till positiva konsekvenser i fråga om tillsynen på området. Förvaltningen vill tillägga att samordning bör ske i en i så stor omfattning som

krävs för att tillsynen ska bli så effektiv och enhetlig som möjligt samt att den nya myndighetens roll i förhållande till länsstyrelsen bör bli tydlig.

Förvaltningen ser positivt på att utredningen tagit ställning till i vilka särskilda fall som det bör kunna utses professionella ställföreträdare.

Förvaltningen ser positivt på förslaget om att förtydliga att lagen om ensamkommande barn inte ska begränsas till ensamkommande barn som söker asyl. Förvaltningen bedömer att förslaget kan komma att få ekonomiska konsekvenser för överförmyndare.

Överförmyndarförvaltningen anser att behörig överförmyndare och domstol ska ändras i fråga om godmanskap för ensamkommande barn.

Överförmyndarförvaltningen vill lyfta fram de internationella ärenden som är unika för Stockholms överförmyndarförvaltning.

Överförmyndarförvaltningen tillstyrker i huvudsak, som angivits ovan, förslagen som utredningen lämnar. Förvaltningen vill lyfta fram några synpunkter på de föreslagna ändringarna. Dessa redovisas nedan. De förslag i utredningen som lämnats utan synpunkter har överförmyndarförvaltningen ingen erinran mot.

Huvudmannens vilja och välbefinnande

Överförmyndarförvaltningen delar utredningens bedömning att ett modernt och rättssäkert ställföreträdarskap med huvudmannens bästa i fokus bör utövas med beaktande av huvudmannens egen vilja. Genom skyldigheten att beakta huvudmannens vilja kan ställföreträdaren få en bättre uppfattning om vad huvudmannen uppskattar och kan använda sina medel till. En uttalad skyldighet lämnar mindre utrymme för en ställföreträdare att utelämna information till huvudmannen av till exempel vana eller slentrianmässig bedömning av en huvudmans förutsättningar.

Förslag om att välbefinnande får en plats i katalogen över olika ändamål som huvudmannens medel i skälig utsträckning får användas till.

Förvaltningen ställer sig positiv till förslaget att välbefinnande får en plats i listan över olika ändamål som huvudmannens medel får användas till. För att pengarna ska kunna användas på rätt sätt måste ställföreträdaren sätta sig in i hur huvudmannen har det. Genom att förtydliga att huvudmannens medel ska användas för hans välbefinnande kan man komma ifrån en mer strikt tillämpning av en allmän försiktighetsprincip som råder vad gäller användningen av huvudmannens pengar. Delen förvalta egendom innebär en skyldighet för gode mannen att inte ta mer risker med huvudmannens medel än vad som krävs, något som verkar ha ökat på föreställningen om att huvudmannens medel ska sparas i större utsträckning och förvaltningen hoppas, med tillägget, att denna oönskade effekt kan motverkas.

Förslag om att det ska framgå av lagstiftningen att ett godmanskap ska upphöra om huvudmannen tar tillbaka sitt samtycke, i de fall samtycke varit en förutsättning för att anordna godmanskapet.

Överförmyndarförvaltningen instämmer i utredningens förslag att nuvarande bestämmelse bör förtydligas med att ett godmanskap som bygger på samtycke ska upphöra om samtycket tas tillbaka. Tillämpningen behöver bli mer enhetlig, transparent och rättssäker. Som utredningen konstaterar har detta redan klargjorts i rättspraxis, men i likhet med det som utredningen berör, instämmer överförmyndarförvaltningen i den generella uppfattningen att det verkar finnas en osäkerhet kring att låta ett godmanskap upphöra. Överförmyndarens erfarenhet är att detta uppstår i de fall hjälpbehovet fortsatt bedöms kvarstå. Det krävs enligt förvaltningens mening ett klargörande för att motverka antagandet om att ett samtycke som givits vid anordnande lever kvar under hela uppdraget. Detta kan i sin tur främja en positiv utveckling där det även blir tydligt att samtycke inte föreligger när motstridiga rättshandlingar eller underlåtenhet att motta hjälp föreligger, vilket också klargjorts i praxis. Detta kan även antas ha en påverkan på rekryteringen av gode män. Ett förtydligande av att ett godmanskap ska

upphöra när samtycke saknas kan ge en mer rättssäker utveckling, vilket leder till att de som verkligen vill ha hjälp får den hjälp de behöver.

Förslag om en reglering som innebär att ställföreträdare ska vara skyldiga att löpande lämna information till huvudmannen och att överförmyndaren, efter sin granskning av en ställföreträdarens verksamhet ska underrätta huvudmannen om att granskningen har genomförts.

Förvaltningen ser positivt på förslaget om lagreglerad skyldighet för ställföreträdare att löpande informera sina huvudmän om uppdraget och överförmyndares åtgärder efter att granskning genomförts. Genom att löpande informera huvudmannen om uppdraget skapas förutsättningar för en ökad dialog där information om huvudmannens välbefinnande kan inhämtas. Förutom ökad insyn bedöms förslaget även innebära större möjlighet för huvudmannen att framföra sin vilja och inställning.

Förslag om en ordning som innebär att huvudmannens make eller sambo och närmaste släktingar som utgångspunkt ska ha rätt att ta del av de handlingar som finns hos överförmyndaren. Överförmyndaren ska dock kunna neka en anhörig att ta del av en handling, om det med hänsyn till den enskildes intressen finns särskilda skäl mot att handlingen lämnas ut.

Förvaltningen tillstyrker utredningens förslag som innebär att överförmyndaren ska kunna neka en anhörig att ta del av en handling, och bedömer att en sådan reglering är nödvändig med hänsyn till verkligheten av dagens ställföreträdarskap och i syfte att ta ökat hänsynstagande till huvudmannens vilja och välbefinnande. Huvudmannens anhöriga och andra närstående kan i flera fall vara skälet till att huvudmannens ställts under ställföreträdarskap. I de mest allvarliga fall har huvudmannen beviljats skyddade personuppgifter på grund av hot och våld från anhöriga. Det är i de fallen av yttersta vikt att de uppgifter som finns hos överförmyndaren inte röjs. Huvudmän med skyddade personuppgifter har samma rätt som andra till ett tryggt och fungerande ställföreträdarskap. Ställföreträdare ska också känna sig trygga med verksamheten och att deras eller huvudmannens uppgifter inte röjs. Möjligheten till insyn för anhöriga kan såklart vara av stort värde för huvudmannen där de anhörigas önskemål och meningar ofta faller samman med det som är till huvudmannens bästa. Med insyn möjliggörs många gånger närståendes möjligheter att följa upp och bevaka ställföreträdarens uppdrag.

Huvudmannens möjligheter att få information och stöd från överförmyndaren

Förslag om en lagstadgad skyldighet för överförmyndaren att lämna allmän information till huvudmän, bland annat om vad ställföreträdarskapet innebär, vilken överförmyndarens roll är och om möjligheten att framställa klagomål mot en ställföreträdare. Informationsmaterialet ska tas fram av den nya myndigheten som föreslås.

Förvaltningen har inga särskilda synpunkter på förslagen men vill framhålla att det bör beaktas ytterligare om skyldighet för överförmyndaren att lämna allmän information till huvudmän inte redan faller inom ramen för överförmyndarens tillsyn och serviceskyldighet. Förvaltningens bedömning är den att eventuella brister kan avhjälpas i huvudsak med hjälp av enhetligt och mer tillgängligt informationsmaterial som överförmyndarförvaltningen kan använda sig av. För överförmyndarförvaltningens del bedöms förslaget ge en begränsad effekt.

Ställföreträdaruppdraget och ramarna för det

Förslag om att ställföreträdarens uppdrag ska bestå i att, inom ramen för förordnandet, se till att den enskildes intressen i ekonomiska och personliga angelägenheter tas om hand. Ställföreträdaren ska bevaka den enskildes rätt i de angelägenheter som uppdraget omfattar.

I utredningen föreslås en ändring av begreppen som beskriver en ställföreträdarens uppdrag. Överförmyndarförvaltningen har i huvudsak inte några invändningar mot den nya avgränsningen men vill framhålla att det krävs ytterligare överväganden för eventuella förbättringsförslag. Överförmyndarförvaltningen kan inte se att förslaget kommer att bidra till en tydligare uppfattning om vad uppdraget innebär. Vid en reform av begreppen ser förvaltningen därför behov av att ytterligare klargöra vad uppdragen går ut på. Som utredningen tar

fasta på, orsakar begreppen missförstånd och oklarheter. Innehållet i den mest svårdefinierade delen av uppdraget, sörja för person, kommer till exempel att vara detsamma även med denna reform och är ofta en källa till missförstånd och överdrivna förväntningar från huvudmän, anhöriga, myndighetspersoner och andra. För att komma tillrätta med de problem som kan uppstå, är det av stor vikt att definitioner och förtydliganden av begreppen inte är begränsade i de nya förslagen. Ett förtydligande av ändringsförslagen skulle bidra till en stor förbättring i alla delar som påverkas av ställföreträdarskapet. Inte minst med hänsyn till att uppdraget är ideellt är det av vikt att det är tydligt vad som ingår i uppdraget, särskilt för huvudmannen. Utöver att regler och riktlinjer för vad som förväntas av en måste tydliggöras, måste det även vara lättare att uppfatta för externa aktörer som myndigheter och banker, vad som faktiskt ingår i uppdraget. I praktiken omfattar uppdraget det mesta när det gäller att bevaka huvudmannens intressen och ger ställföreträdaren en allmän behörighet.

Överförmyndarförvaltningen har ett antal uppdrag där en ställföreträdare endast är förordnad för att bevaka rätt, exempelvis där ställföreträdaren är förordnad att bevaka huvudmannens rätt inför domstolar, myndigheter eller överklaga myndighetsbeslut som är felaktiga, angelägenheter som kan upplevas som enbart juridiska. I det fall begreppen omskapas kan det innebära att uppdraget blir mer omfattande än vad som är motiverat och strider mot principen om minst ingripande åtgärd. En god man som till exempel är förordnad för att företräda en huvudman i ett ärende av rättslig karaktär kan nu även vara ansvarig för huvudmannens ekonomi och blir således skyldig att inkomma med årsräkning. Även om det svårigen är möjligt eller lämpligt att uttömmande reglera, anser överförmyndarförvaltningen att det krävs ytterligare överväganden och definitioner i frågan.

Förslag om att det ska införas en lagstadgad skyldighet för överförmyndaren att före förordnandet informera den tilltänkta ställföreträdaren om vad uppdraget förväntas innebära. Förslaget innebär också att överförmyndaren ska dokumentera den information som lämnas.

Överförmyndarförvaltningen kan se att det även i utredningen uppmärksammas att de nya föreslagna begreppen inte förväntas klargöra vad som ingår i uppdraget utan föreslår att detta överlämnas åt överförmyndare. Överförmyndarförvaltningen avstyrker förslaget av följande skäl. Förslaget som innebär att överförmyndaren ska informera ställföreträdare om vilka uppgifter som uppdraget förväntas omfatta, innebär enligt överförmyndarförvaltningen en stor belastning som läggs på överförmyndaren. Särskilt för överförmyndarförvaltningen som har tillsyn över ett stort antal ärenden. Som utredningen berör kan ett ställföreträdaruppdrag innefatta en rad åtgärder av olika karaktär och skiljer sig avsevärt mycket från varandra. Överförmyndarförvaltningen håller med om att det är viktigt att en ställföreträdare så långt det går ska få en tydlig bild av vad uppdraget innebär. I likhet med vad utredningen föreslår kan denna brist avhjälpas till stor del med hjälp av obligatorisk introduktionsutbildning för ställföreträdare med information om den innefattade behörighet och skyldighet som det innebär att se till att huvudmannens hjälpbehov tillgodoses.

Även om huvudmän i stor uträkning har liknande behov är uppdraget också högst personligt och måste utformas utifrån den enskildes hjälpbehov. Framförallt, som nämns i utredningen, kan svårighetsgraden variera stort. Det bästa sättet att skapa sig en bild av uppdraget, förutom allmän information, är genom att ta kontakt med huvudmannen själv, biståndshandläggare och anhöriga innan ett åtagande, vilket är praxis hos överförmyndarförvaltningen. Vid ett byte kan man ta kontakt med dåvarande ställföreträdare.

Förvaltningen bedömer övervägandet om att överförmyndaren ska göra en prognos över vad som kan förväntas ingå i en ställföreträdares uppdrag som en farlig väg att gå. Det finns också en risk att förvaltningen går händelserna i förväg när man informerar om vad ställföreträdaren ska göra och att det närmast uppfattas som en instruktion till uppdraget. Det bör även nämnas att det är svårt för överförmyndaren att veta hur uppdraget kommer att se ut då man inte alltid har fullständig information. Ett uppdrag kan vara kaotiskt i början då huvudmannen kan vara i akut behov av boende, vräkningsrisk kan föreligga samt skulder som brådskande behöver regleras. När de initiala åtgärderna vidtagits, löper många uppdrag på utan några

större bekymmer. Ett uppdrag kan också börja relativt enkelt i början för att sedan försvåras över tid.

Samtidigt som vissa uppdrag är uppenbart komplicerade från start, är de flesta uppdrag relativt okomplicerade och det är då viktigt att inte vagga in en ställföreträdare i en falsk trygghet, utan istället tydligt informera om hur uppdrag kan se ut och understryka att uppdrag kan förändras över tid och att det måste finnas en beredskap för det. I det ingår tydlig information om att det kan uppstå situationer där ställföreträdaren måste vidta åtgärder som för hen inte alltid känns helt bekväma, som till exempel att återkräva pengar från före detta ställföreträdare som inte skött sig eller att säga ifrån till en huvudman. Ställföreträdarna gör många gånger storartade jobb men får lite eller inget tack från huvudmän eller anhöriga. Det är många gånger ett otacksamt arbete, något som ställföreträdaren behöver en beredskap för. Det som krävs och det som behöver poängteras är vikten av vilja och engagemang. En ställföreträdare som är engagerad skaffar sig den kompetens som behövs och utvecklas med åren.

Det är således förvaltningens bedömning att det inte är ändamålsenligt att överförmyndaren åläggs en skyldighet att informera om förutsättningarna i enskilda uppdrag. Överförmyndarförvaltningen instämmer dock i övervägandet att det behövs mer och bättre information som beskriver en ställföreträdarens uppdrag på ett mer rättvist sätt. Centralt framtagen och tydligare information kommer att kunna fylla en viktig funktion i att klargöra vad uppdraget kan innebära rent praktiskt. Det är överförmyndarförvaltningens uppfattning att problemet som lyfts fram om att överförmyndaren inte upplyser ställföreträdaren om vad ett uppdrag förväntas innebära kan hänföras till brist på tillgänglig information och att det råder osäkerhet kring begreppen och en ställföreträdarens behörighet.

Uppdraget och utbildning till ställföreträdaren

Förslag om en nationell introduktionsutbildning som alla ställföreträdare ska vara skyldiga att gå i samband med att de förordnas. Den nya myndigheten som föreslås ska ansvara för att ta fram introduktionsutbildningen, som med fördel kan vara webbaserad. Överförmyndaren ska ha ansvar för att den som förordnas som ställföreträdare har genomgått utbildningen. Om det finns särskilda skäl, kan ställföreträdaren genomgå utbildningen efter förordnandet, dock senast inom tre månader. På områden där det saknas relevanta fördjupade utbildningar ska myndigheten ansvara för att sådana tas fram. Överförmyndaren ska ansvara för att ställföreträdare utifrån behov erbjuds fördjupad utbildning.

I betänkandet föreslås en nationell introduktionsutbildning som alla ställföreträdare ska vara skyldiga att gå i samband med att de förordnas. Överförmyndarförvaltningen genomför i sin verksamhet tester och utbildningar för alla nya ställföreträdare och ställer sig positiv till en nationellt framtagen introduktionsutbildning, framförallt möjligheten till fördjupad utbildning vid behov. Utbildning höjer nivån på de som arbetar som gode män i alla avseenden, men höjer också statusen på uppdraget ute i samhället. Genom utbildning får överförmyndaren också möjlighet att informera ställföreträdarna om vad som är viktigt och mindre viktigt i ett uppdrag, hur de ska göra samt vilka förväntningar som kan ställas på dem i sin roll. Genom en tidig utbildningsinsats eller informationsträff kan de som är mindre lämpade eller saknar engagemang avsäga sig sitt intresse innan de åtagit sig något uppdrag, vilket spar tid och resurser.

I betänkandet föreslås även en bestämmelse som innebär att överförmyndaren ska utse en ny ställföreträdare så snart som möjligt när en ställföreträdare begär sitt entledigande, under förutsättning att ställföreträdarskapet ska fortsätta.

Överförmyndarförvaltningen har inga synpunkter på förslaget. Som utredningen konstaterat kan det ta lång tid att rekrytera en god man eller förvaltare till ett uppdrag, vilket har direkt koppling till brist på gode män och att det rör sig om frivilliga uppdrag med ett betydande ideellt inslag. Förvaltningen ser positivt på att flera åtgärder tagits upp i utredningen som sammantaget kommer att bidra till att fler åtar sig uppdrag och även stannar kvar i uppdraget.

Professionella ställföreträdare och ställföreträdarens redovisning

I betänkandet föreslås en reglering av i vilka särskilda fall ställföreträdare som tar sig an uppdrag inom ramen för sina anställningar ska få utses.

Enligt förslaget ska anställd ställföreträdare kunna förordnas när det är nödvändigt på grund av uppdragets svårighetsgrad eller om det annars finns särskilda skäl med hänsyn till den enskildes intressen. En anställd ställföreträdare ska under samma förutsättningar också kunna förordnas interimistiskt oavsett om en anställd eller en ideell ställföreträdare senare ska förordnas. Samma bestämmelser ska gälla för anställda ställföreträdare som för andra.

Förvaltningen ser positivt på klargörandet av i vilka fall professionella ställföreträdare kan användas och ett förtydligande av gränsdragningen mellan lekmanamässiga och yrkesmässiga ställföreträdare. Förvaltningen instämmer vidare i att en professionell ställföreträdare bör förordnas när det är nödvändigt på grund av uppdragets svårighetsgrad eller om det annars finns särskilda skäl med hänsyn till den enskildes intressen, vilket går i linje med överförmyndarförvaltningens förevarande utgångspunkt för att förordna en lekman respektive en professionell aktör.

Förslag om en lagstadgad skyldighet för ställföreträdare att årligen redogöra för sin verksamhet i en årsberättelse. På motsvarande sätt ska ställföreträdaren vid uppdragets slut vara skyldig att lämna en slutberättelse.

Förvaltningen ställer sig även positiv till en lagstadgad skyldighet för ställföreträdare att redogöra för sin verksamhet utöver den som rör den ekonomiska förvaltningen. För att uppnå en ändamålsenlig lösning för en förbättrad tillsyn bör redovisningsunderlag både för den ekonomiska och personliga delen samordnas, se närmare om detta under rubriken Nationellt register och nationell myndighet.

Förslag om att möjligheten att befria ställföreträdare från att lämna en årsräkning eller sluträkning tas bort. Vi föreslår dock att möjligheten att besluta om förenklade årsräkningar och sluträkningar utvidgas på så sätt att kravet på särskilda skäl ersätts med ett krav på att det ska vara tillräckligt att redovisningen lämnas i förenklad form. Motsvarande regler ska gälla för årsberättelsen och slutberättelsen.

I utredningen föreslås det att möjligheten att befria ställföreträdare från att lämna en årsräkning eller sluträkning tas bort. Förvaltningen delar inte utredningens slutsats och avstyrker den delen av förslaget. När det gäller den process som avser ställföreträdarens skyldighet att redovisa sin förvaltning måste, med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, möjligheten att befria ställföreträdaren kvarstå.

Det krävs särskilda skäl för att en ställföreträdare ska befrias från att lämna redovisning. Förvaltningens rätt att efterge kravet på redovisning används mycket restriktivt och i första hand ska möjligheten att besluta om att redovisning får lämnas i förenklad form komma i fråga. Förvaltningen instämmer i utredningens bedömning att det är angeläget att det sker en regelbunden kontroll då huvudmannens ekonomiska förhållanden kan ändras och att beslut som gäller tills vidare bör omprövas. Förvaltningen anser dock inte att detta behov motiverar en sådan inskränkning som att ta bort möjligheten att befria en ställföreträdare helt. I många ärenden är det befogat då det bedöms utsiktslöst att få in redovisning redan från början och ett vitesföreläggande i sådana fall är meningslöst. Omständigheter som allvarlig sjukdom och liknande ger skäl för att möjligheten bör kvarstå. Det rör sig inte om många ärenden och det framstår som mer angeläget att åtgärder vidtas för att tillgodose behovet av effektiva och avskräckande åtgärder där redovisningsplikten bedöms kunna uppfyllas, såsom utredningens förslag i avsnitt om fler tillsynsverktyg. Det bör i sammanhanget även uppmärksammas att förvaltningen har egen möjlighet att kontrollera att huvudmannens tillgångar användas till dennes nytta. En sådan lättnad befriar heller inte ställföreträdaren från ansvar för förvaltningen och den skadeståndsskyldighet som följer.

Överförmyndarförvaltningen föreslår därför att endast möjligheten att befrias tillsvidare tas bort och att en omprövning av beslut om befrielse ska göras årligen. En ordning där möjligheten att befrias kvarstår utesluter inte heller att möjligheten att besluta om förenklad årsräkning eller sluträkning utvidgas på så sätt att kravet på särskilda skäl ersätts med ett krav på att det ska vara tillräckligt att redovisningen lämnas i förenklad form. Överförmyndarförvaltningen har inga särskilda synpunkter på förslaget i övrigt.

Vad avser granskning av redovisningshandlingar så föreslås att ett nytt centralt organ ska bemyndigas att meddela föreskrifter när det gäller bland annat ställföreträdarens redovisning och överförmyndarens tillsyn vilket bedöms positivt. Det är vidare önskvärt att myndigheten utöver allmänna råd och föreskrifter även tar fram blanketter på området för att främja ett enhetligt system (se utförligare kommentar under Nationellt register och nationell myndighet).

Förslag om att det ska framgå av lagstiftningen att överförmyndaren, utan att ställföreträdaren visar underlag, får bevilja ställföreträdaren ersättning för utgifter som varit nödvändiga vid uppdragets fullgörande med ett belopp som årligen motsvarar högst två procent av prisbasbeloppet.

Förvaltningen ställer sig positiv till ett tillägg i lagstiftningen avseende möjligheten att bevilja kostnadsersättning utan underlag men anser att även möjligheten till att bevilja schablonersättning bör omfattas.

Stockholms överförmyndarförvaltning betalar ut ersättning antingen med schablon eller genom faktiskt kostnadsersättning. Schablonbelopp beviljas med motsvarande två procent av prisbasbeloppet. Av utredningen framgår att det är ovanligt med sådana typer av schablonersättning nuförtiden och att det enligt Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) riktlinjer i cirkulär 18:7 saknas lagligt stöd för en sådan tillämpning.

Enligt förvaltningens sätt att se på saken hindrar inte nuvarande lydelse att schablon används. Enligt 12 kap. 16 § föräldrabalken har en förordnad förmyndare, god man och förvaltare rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för uppdragets fullgörande. Förvaltningen instämmer i utredningens utgångspunkt att en ställföreträdare ska kunna få ersättning för nödvändiga utgifter på ett smidigt sätt. I ovannämnda cirkulär framhålls att lagstiftningen ska tolkas så att det är ställföreträdaren som ska visa att utgifterna varit påkallade. Till skillnad från SKR bedömer förvaltningen att det finns utrymme för en presumtion för vissa kostnader i uppdraget.

I utredningen framhålls att nackdelen med schablonersättning är att den kan bli föremål för beskattning, vilket ska framgå av Skatteverkets information om kostnadsersättning. Av Skatteverkets information framgår visserligen att kostnadsersättningen normalt ska tas upp som inkomst av tjänst, men det framgår ännu tydligare att om man inte kan visa underlag för sina kostnader kan man ändå få en schablonmässig kostnadsersättning upp till två procent av prisbasbeloppet¹. Av skatteverkets rättsutredning som informationen bygger på framgår ytterligare att det kan anses sannolikt att ställföreträdare har vissa kostnader i sina uppdrag och att i de fall schablonersättning utbetalas med belopp som överstiger två procent av ett prisbasbelopp, i strid med SKR:s rekommendationer, bör ersättning upp till två procent av prisbasbeloppet behandlas som kostnadsersättning².

För att säkerställa ett förslag som kommer att innebära en förenkling av systemet för kostnadsersättning för ställföreträdare och kommunernas handläggning bör förslaget även innebära att schablonersättning ska få lämnas.

¹ <https://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/inkomster/godman/kostnadsersattning.4.58a1634211f85df4dce80005992.html>

² <https://www.skatteverket.se/funktioner/rattsinformation/skrivelser/arkiv/skrivelser2009.5.50a6b4831275a0376d380003829.html>

Ökade krav och ökade befogenheter för överförmyndare

Förslag om att beslutanderätt i ärenden om anordnande, jämkning och upphörande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken ska flyttas från domstol till överförmyndaren på så sätt att ärendena som utgångspunkt ska prövas av överförmyndaren. Om någon som är behörig att yttra sig i ärendet motsätter sig anordnande, jämkning eller upphörande ska överförmyndaren överlämna ärendet till rätten för prövning. Detta innebär att handläggningen i dessa ärenden alltid ska inledas hos överförmyndaren.

Överförmyndarförvaltningen ser positivt på förslaget om att beslutanderätten i frågor om godmanskap flyttas över till överförmyndaren. Förvaltningen delar bilden om att kompetensen hos överförmyndarna numera är så hög att otvistiga ärenden om godmanskap bör kunna avgöras av överförmyndaren utan risk för rättsförluster för den enskilde. I sammanhanget bör uppmärksammas att det förutom resurser kommer att krävas insatser för att se till att utbildning och tillsynsvägledning av överförmyndarverksamheten är tillfredställande.

I betänkandet föreslås att det tydligare ska lyftas fram i lagstiftningen att den som väljs som överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd eller ersättare ska vara lämplig för ett sådant uppdrag, det ska dock inte ställas några formella kompetenskrav. Utöver det föreslås att överförmyndare, nämndledamöter och ersättare ska vara skyldiga att genomgå en introduktion inför uppdraget och att grundläggande krav på överförmyndarverksamheten tas in i lagstiftningen, innebärande att verksamheten ska bedrivas med god kvalitet och att kvaliteten fortlöpande ska utvecklas och säkras. Det ska också krävas att uppgifterna i verksamheten utförs av personer med lämplig utbildning och erfarenhet samt att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden.

Förvaltningen ser generellt positivt på att tillföra mer kunskap och öka kvaliteten på överförmyndarna och överförmyndarnas verksamhet, men ifrågasätter lagstadgat krav på utbildning för överförmyndare, nämndledamöter och ersättare. Förutom att detta strider mot det kommunala självstyret, finns inget sådant lagkrav i några andra politiskt tillsatta nämnder varför överförmyndarförvaltningen ställer sig frågande till ett sådant krav och varför syftet att höja kompetensen skulle motivera att just överförmyndare skulle särskiljas och vara de enda som ska omfattas av ett lagreglerat utbildningskrav.

Även om överförmyndarförvaltningen i likhet med utredningens bedömning anser att det är viktigt att de förtroendevalda får kunskap anser förvaltningen att det är ett ansvar för de politiska partierna att nominera lämpliga personer och ett ansvar för kommuner att se till att de får de resurser, kunskaper och befogenheter som behövs för att klara uppdraget. Överförmyndarförvaltningen ser därför positivt på att det tydliggörs i lagstiftningen att den som innehar ett sådant uppdrag uppfyller kraven på lämplighet, men avstyrker krav på utbildning för de förtroendevalda.

Överförmyndarförvaltningen anser att fokus bör ligga på att bidra med kunskap om hur ett centralt organ kan underlätta för de förtroendevalda att uppfylla och utveckla nämndens uppdrag. En sådan kompetensutveckling som avses kräver central styrning och samordnade insatser. Ett ökat fokus av samma slag bör även läggas på hela verksamheten. Som utredningen konstaterar är kompetent och erfaren personal, kvalitet och rättssäkerhet grundläggande faktorer i sammanhanget. Tillvaratagandet av överförmyndarverksamhetens kompetens är dessutom avgörande för att kunna möta de allt större krav som ställs från omvärlden. Inte minst gäller detta digitaliseringen och förslag om att överförmyndaren ska ha ökad beslutanderätt i ärenden om godmanskap inom överförmyndarverksamheten.

Överförmyndarförvaltningen instämmer i den bild som kommer fram i utredningen, att kompetensnivån har höjts de senaste åren, men brist på utbildningar är dock fortsatt en stor utmaning för överförmyndarförvaltningen, särskilt fördjupad utbildning. För många andra verksamheter samordnas detta centralt. Överförmyndaren är en viktig samhällsuppgift och som utredningen slår fast är det inte enbart fråga om att de förtroendevalda ska vara lämpliga och ha tillräckliga kunskaper. För att kunna uppnå den kompetens som eftersträvas är det därför viktigt att man även satsar på utbildningar på tjänstemannanivå. Överförmyndarförvaltningen är en kunskapsintensiv organisation och det är av stor vikt att alla medarbetare har till-

gång till kompetensutveckling som svarar mot deras och verksamhetens behov. Saknas det kompetens går detta i slutändan ut över de huvudmän som överförmyndarverksamheten ytterst finns till för. Det är därför önskvärt att det framgår att ett centralt utbildningsansvar omfattar alla delar av överförmyndarverksamheten.

Förslag om ökade tillsynsverktyg som innebär att ställföreträdare ska vara skyldiga att ge in de handlingar om sin verksamhet som överförmyndaren begär och att överförmyndaren ska kunna vitesförelägga ställföreträdare att ge in handlingar och lämna upplysningar samt att även privata aktörer som försäkringsbolag och inkassoföretag ska vara skyldiga att lämna de uppgifter som överförmyndaren behöver för tillsynsverksamheten.

Överförmyndarförvaltningen ställer sig positiv till förslaget som bedöms kunna fylla en lucka i överförmyndarens möjlighet att förhindra att barn, och vuxna som har ställföreträdare, missgynnas ekonomiskt eller rättsligt.

Nationellt register och nationell myndighet

Överförmyndarförvaltningen ställer sig positiv till förslaget om ett nationellt ställföreträdareregister och genomförandet. Förvaltningen ser emellertid behov av ytterligare överväganden vad gäller kompletterande sekretesslagstiftning. Uppgift hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd om att en viss person har förvaltare utsedd kan idag lämnas ut endast om detta kan ske utan risk för skada eller men för den person som uppgiften avser. Uppgifterna i ett registerutdrag omfattas av den sekretess som gäller hos överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, vilket prövats i 2007-1355 Högsta förvaltningsdomstolen. Det bör övervägas om offentlighets- och sekretesslagen ska innehålla en hänvisning till den särskilda registerförordningen.

Överförmyndarförvaltningen vill även uppmärksamma att registret utan begränsning även bör omfatta sådana förvaltarskap som inte är anordnade i Sverige. Om ett förvaltarskap är anordnat enligt ett annat lands lag, gäller det enligt huvudregeln även här vad gäller verkan och behörighet av ställföreträdarskapet, se 5 kap 6 § IÅL. Motsvarande bör gälla för godmanskap utifrån de överväganden som görs i förarbetena, se SOU 2015:74 s 99 och NJA II 1988 s. 504. I dagsläget finns ingen myndighet som för ett register över sådana ställföreträdarskap då de inte står under tillsyn av någon kommun i Sverige. Enligt procedurregler för utländska ställföreträdarskap ska ett utländskt förvaltarskap genom tingsrättens försorg kungöras med hänvisning till de rättsverkningar ett utländskt förvaltarskap kan ge. Det bedöms ändamålsenligt att även ett sådant ställföreträdarskap ska omfattas av registret när ansvarat överflyttas till att övergå i statlig regi.

Överförmyndarförvaltningen konstaterar att det aktuella förslaget om en nationell myndighet kan bidra till en stor förbättring och ökning i kvaliteten för överförmyndartillsynen. Ställföreträdare och överförmyndartillsynen är ett av mycket få tillsynsområden där det saknas en central myndighet med ett övergripande ansvar. Det finns behov av en samordnande myndighet med övergripande ansvar och tvingande kravnivå, vilket i sin tur ger bättre förutsättningar för ställföreträdare att utföra sina uppdrag på ett bra sätt. Ett samordnande, nationellt ansvar och internationellt ansvar kan ge en samlad bild och en bättre styrning och tillsyn på området så att enskilda inte lider rättsförluster och så att tillsynen av ställföreträdare genomförs på ett sådant sätt att rättstillämpningen är enhetlig, och därmed rättssäker.

Vad avser i vilken uträkning samordning ska ske, som många kommuner gett uttryck för i utredningen, finns det en bred uppfattning av att ständigt behöva uppfinna hjulet på nytt. För att den nya myndighetens utbildningar och tillsynsvägledning ska få fullt genomslag bör myndigheten ansvara för att ta fram större delen av det material, blanketter och informationsblad som det finns behov av. Som utredningen konstaterar har landets överförmyndare skilda metoder för tillsyn och ställer exempelvis olika krav på hur ställföreträdare redovisar. Med beaktande av en förekommande ändring av begreppen som beskriver uppdraget, kommer det finnas stora behov av enhetliga underlag som blanketter avseende redovisning av uppdraget för att det ska bli tydligt vilka krav överförmyndaren ställer.

Förslag om att länsstyrelserna även fortsättningsvis ska ansvara för tillsyn och tillsynsvägledning.

Länsstyrelserna har förvisso fått ett allt tydligare nationellt tillsynsvägledande uppdrag vid sidan av den operativa tillsynen, men saknar enligt överförmyndarförvaltningen legitimitet och personella resurser att genomföra sina nationella uppgifter. Överförmyndarförvaltningen vill där understryka att länsstyrelsen inte klarat att fullgöra sitt uppdrag i tillsynsvägledning. Det har inte varit möjligt att få det behov av tillsynsvägledning som behövts tillgodosett, varken löpande eller vid efterfrågan i särskilda förfrågningar. Samtidigt som behovet av stöd och kunskap är så stort framgår av utredningen att länsstyrelsens vägledningsfunktion nyttjas i begränsad omfattning och lämnar mycket att önska avseende den löpande tillsynen utöver den årliga inspektionen. Det är därför viktigt att länsstyrelsens verksamhet i den delen effektiviseras och professionaliseras.

Vidare vill överförmyndarförvaltningen framhålla att ansvarsfördelningen mellan länsstyrelsen och ett eventuellt centralt organ måste vara tydlig och att vissa indelningar i utredningen framstår som vaga och obestämda. Samtidigt som länsstyrelsen fortsatt ska ansvara för en del av tillsynsvägledningen, stödjande överförmyndare i deras verksamhet och se till att utbildningen av överförmyndare är tillfredsställande, ska den nya föreslagna myndigheten ansvara för tillsynsvägledning, allmänna råd och föreskrifter. Det kan ifrågasättas om det är ändamålsenligt att dela upp ansvaret på detta sätt. Farhågan är att ingen myndighet kommer att ta ansvar för de sakkunskaper som krävs för att löpande ge god tillsynsvägledning på området.

Utredningen har tagit upp att en ny myndighet inte är den snabbaste eller billigaste lösningen vilket leder till ett naturligt ifrågasättande då det är oundvikligt att båda myndigheterna kommer att behöva bibehålla och upprätta kompetens och sakkunskap inom samma område. Det finns därigenom risk för att uppdelningen blir otydlig och icke kostnadseffektiv. För att myndigheternas resurser ska utnyttjas på bästa sätt är det viktigt att arbetsfördelningen dem emellan, som sagts, är tydlig och ändamålsenlig. Som redovisats, delar överförmyndarförvaltningen den uppfattning som kommer fram i utredningen, att länsstyrelsen inte kunnat tillhandahålla det stöd och den rådgivning som det finns behov av. Det är även angeläget att det är tydligt vem överförmyndaren ska vända sig till.

Ökad digitalisering

- *Förslag om att en säker statlig e-legitimation, tillgänglig för alla, ska tas fram.*
- *Föräldrabalkens och förmyndarskapsförordningens regler ska teknikneutraliseras.*
- *Förslag om att ett centralt organ ska svara för styrning och samordning av den digitala utvecklingen av överförmyndarverksamheten.*

Förvaltningen anser att förslagen är väl övervägda med syftet att stödja den fortsatta digitaliseringen inom överförmyndarverksamheten, men att det finns behov av att skapa ytterligare förutsättningar för ökad digitalisering. Förvaltningen vill även, mot bakgrund av överförmyndarens uppdrag, lyfta fram vikten av att digitaliseringen inom överförmyndarverksamheten tar fart och att överförmyndaren utvecklas till en mer digital förvaltning. Stockholms överförmyndarnämnd är specialforum i ärenden gällande ställföreträdarskap för ensamkommande barn som avviker och för personer som inte har hemvist eller vistas i Sverige. Överförmyndarförvaltningen berörs av frågorna som rör e-legitimation, möjligheten att utföra banktjänster digitalt i olika länder för personer med olika medborgarskap samt möjlighet att komma åt information och utbyta information med myndigheter i andra länder kring förmyndarskap.

Ett fortsatt utvecklingsarbete inom digitalisering för överförmyndarverksamheten är både välkommet och nödvändigt. Detta för att kunna ge huvudmän och ställföreträdare de förutsättningar som krävs för att klara av uppdraget och inkluderas i dagens samhälle. Samtidigt är det viktigt att den starka sekretess som rör förmyndarskapsärenden kan upprätthållas. Förvalt-

ningen anser att det är nödvändigt att lagstiftningen justeras för att främja en positiv digital utveckling inom den offentliga förvaltningen och bedömer att utredningens förslag bidrar till att stärka framtida digitaliseringsarbete. Förslagen om att ansvaret för styrning och samordning ska läggas på ett centralt organ är således mycket positiva, men överförmyndarförvaltningen vill samtidigt framhålla att den delar utredningens bedömning om att förslagen inte är tillräckliga för att möta de kommande årens behov av ett gott rättsligt stöd i denna utveckling. Det är viktigt att utredningens förslag kompletteras för att inte tappa fart i det digitaliseringsarbete som pågår. Fortsatta rättsliga överväganden kommer att behöva göras och förvaltningen är därför positiv till förslaget om ett centralt beredningsorgan för samordning av digitaliseringen inom överförmyndarverksamheten samtidigt som teknikutvecklingen fortsätter.

Överförmyndarförvaltningen har för egen del ett pågående digitaliseringsprojekt. Det är ett projekt som numera projekteras i egen regi vilket är kostsamt och tar stora resurser och tid i anspråk. Med ett sådant projekt pågående ser överförmyndarförvaltningen positiva effekter på flera sätt av att projekt av detta slag centraliseras.

Förvaltningen noterar dock att de specifika åtgärder som föreslås avseende digitalisering tar sikte på externa aktörer även om det lyfts fram att det finns stora behov för överförmyndarens verksamhetsområde. För att öka möjligheten till digitalisering så är det angeläget att de åtgärder som vidtas, som ett centralt organ ansvarar för, tar sikte på överförmyndarens verksamhetsområde. Det är av stor vikt att verkliga åtgärder vidtas i syfte att främja övergången till ett mer digitalt arbetssätt inom överförmyndaren. Möjligheten att samordna arbetet med att förse landets överförmyndarförvaltningar med ärendehanteringssystem bör undersökas närmare. Det bör finnas en stor effektiviseringspotential och en stor möjlighet att höja kvaliteten i landets överförmyndarverksamheter genom att utveckla ärendehanteringssystem som är anpassade efter verksamheternas behov.

Ställföreträdare för ensamkommande barn

- *Förslag om att en god man ska förordnas för ensamkommande barn, oavsett om barnet söker uppehållstillstånd i Sverige eller inte.*
- *Det ska framgå av lagen att socialnämnden skyndsamt ska ansöka om eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare när barnet har fått uppehållstillstånd i Sverige.*

Förvaltningen är positiv till en fortsatt utveckling av ställföreträdarskap för barn och ser stora vinster i detta. Överförmyndarförvaltningen har varit av samma uppfattning som nämns i utredningen, vilket är den att god man för ensamkommande barn endast är tillämpligt när ett ensamkommande barn söker uppehållstillstånd, vilket fått direkt inverkan på ensamkommande barns möjligheter till hjälp. Genom ett förtydligande av regelverket kan alla ensamkommande barn tillförsäkras samma möjlighet till biträde och hjälp genom en ställföreträdare. Det nya åtagandet kommer dock generera en ökad arbetsbelastning för Sveriges överförmyndare och framförallt för de kommuner som tar emot många kvotflyktingar som Stockholms kommun. Det handlar om att rekrytera, utbilda och granska gode män för dessa "nya grupper" av barn. Det är viktigt att överförmyndare får resurser i jämförelse med hur mycket arbetsmängden ökar.

Utredningens bedömning om att reglerna om behörig överförmyndare i ärenden om god man för ensamkommande barn inte ska ändras. Inte heller reglerna om behörig domstol ska ändras.

Förvaltningen delar inte utredningens slutsats i avsnittet i fråga om behörig överförmyndare och domstol i fråga om ensamkommande barn och anser att en ändring av reglerna behövs. Med utgångspunkt från överförmyndarförvaltningens behörighetsområde lämnas följande synpunkter på förslaget.

Som utredningen konstaterar kan det ifrågasättas om det är lämpligt att överförmyndarnämnden i Stockholm tar över godmanskapsärenden när ett barn avviker. Mot den bakgrunden anser överförmyndarförvaltningen att Stockholms kommun ska avskaffas som reservfo-

rum och att det finns övervägande skäl för att det är bättre att ansvaret även efter avvikandet ligger på överförmyndaren i den kommun där barnet har bott och att det således blir den överförmyndaren som utreder om godmanskapet ska upphöra.

I skälen mot en ändring av behörighet lyfts fram enhetliga regler om behörighet samt möjligheten till specialkompetens som ett reservforum innebär. Som skäl anförs även att Stockholm har kapacitet att hantera fler ärenden. Förvaltningen delar inte utredningens bedömning och anser inte att skälen är tillräckliga för att väga mot den nytta en ordning där behörighet är hos den ursprungliga kommunen där barnet har bott, med hänsyn till barnets bästa. Ordningen för vad som gäller för ställföreträdarskap är redan splittrande. Ett anordnande av godmanskap för ensamkommande är exempelvis, till skillnad från övriga ordinarie ställföreträdarskap, skild från domstolsprocessen trots att en god man för ensamkommande, i likhet med ett ordinarie godmanskap, har stora befogenheter. I regeringens förslag till den avvikande ordningen togs särskild hänsyn till att en god man måste kunna utses med skyndsamhet i enlighet med barnrättsperspektivet.

Utgångspunkten för lagstiftningen måste således vara barnets bästa. Omständigheterna kring godmanskap för ensamkommande är starkt sammankopplade till den kommunala verksamheten och samordning myndigheter emellan. Länsstyrelsen har i sin rapport ”Ensamkommande barn som avvikit”³, efter uppdrag från regeringen, rekommenderat att när ett barn har avvikit bör ärendet ligga öppet hos bland annat överförmyndaren, tills barnet påträffas eller minst tre månader, så att det skyddsnet som har funnits runt barnet i form av skola, god man och boende finns kvar när barnet återvänder. Innan ärendet stängs ska samråd ske med god man.

Förvaltningen saknar därutöver en förklaring av vad som avses med behov av särskild kompetens i ärendena. Enligt överförmyndarförvaltningens bedömning är sådana svåra rättsliga överväganden av internationell karaktär begränsade i ärendetypen och att sådana vinster som åsyftas alltså saknas. Det finns därför enligt förvaltningens mening starka skäl att ändra behörighetsreglerna.

Förslag om att det tydliggörs att innan en överförmyndare skickar en akt till en annan överförmyndare som ska överta tillsynen av ett ställföreträdarskap ska den överlämnande överförmyndaren ha konstaterat att förhållandena har ändrats.

I det fall en ändring inte görs i enlighet med förslaget instämmer förvaltningen med bedömningen att överförmyndare inte ska överlämna ärenden till överförmyndarnämnden för Stockholms kommun innan det har konstaterats att barnet verkligen avvikit. Utgångspunkten för ett konstaterande bör vara Migrationsverkets registrering som avviken där asylprocessen avskrivs. En sådan ordning talar ytterligare för att den ursprungliga kommunen ska behålla sin behörighet när barnet avvikit då det enda som kvarstår är frågan om upphörande av godmanskapet. Detta torde även förbättra statistikläget och förenkla möjligheten att sammanställa data på ett mer effektivt sätt.

Det ska framgå av lagen att socialnämnden skyndsamt ska ansöka om eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare när barnet har fått uppehållstillstånd i Sverige.

Vad gäller socialnämndens skyldigheter som rör ställföreträdare för ensamkommande vill överförmyndarförvaltningen uppmärksamma ett problem som bidrar till att saken tar tid är att det råder oklarheter kring vem som är ansvarig för att rekrytera en särskild förordnad vårdnadshavare och att en bidragande faktor tycks vara att socialnämnden är otillräcklig i rekryteringen. Det är väldigt vanligt med missuppfattning hos socialtjänsterna om vilken myndighet som ska föreslå ställföreträdaren och de vänder sig ofta till överförmyndarförvaltningen för förslag. Vi kan i utredningen inte se att denna omständighet belysts och det vore angeläget med överväganden i denna del. Som utredningen konstaterar så saknas det möjligheter att på-

³ ”Ensamkommande barn som har avvikit” – Länsstyrelsen i Stockholms läns samverkansplan och rutiner för Stockholms län

börja utredningen innan barnet kommit till landet. Det är därför i sammanhanget av stor betydelse att de förberedelser som är ifrågavarande startar i god tid. En fullgod rekrytering med kvotberäkningen som underlag skulle öka beredskapen och bidra till mer skyndsamma beslut. Det är därför angeläget att säkerställa att man från socialnämndens sida vidtar åtgärder för att säkerställa att det finns personer som vill ta på sig uppdrag. Detta är det enskilt bästa sättet att se till att processen går så fort som möjligt när den väl sätts igång.

Förvaltningen vill även uppmärksamma att det idag saknas utrymme i lagstiftningen för arvodering avseende den del av uppdraget som särskild förordnad vårdnadshavare som avser vårdnad. Det innebär att en särskild förordnad vårdnadshavare inte har rätt till ersättning i den del som avser vårdnaden om denne inte har varit familjehemsförälder. Frågan anses så pass närliggande att det hade varit önskvärt med överväganden i denna del.

Internationella ärenden

I utredningen har vikten av att det finns ett reservforum som har specialkompetens i frågor med internationell anknytning förts fram. För dessa ärenden är Stockholms överförmyndarförvaltning behörig enligt bestämmelserna i föräldrabalken, vilket gör dessa ärenden unika för överförmyndarförvaltningen i Stockholm. Med internationella ärenden avses i första hand ärenden som rör huvudmän som varken är folkbokförda eller vistas i Sverige. Det finns även andra typer av ärenden som innehåller "internationella inslag", till exempel om huvudmannen är folkbokförd i staden men inte har svenskt medborgarskap. Dessa ärenden regleras också i den internationella förmynderskapsrätten men de är inte unika för Stockholms överförmyndarförvaltning

I och med ökad internationalisering ökar också kraven på att överförmyndarförvaltningen besitter de resurser och kunskap som krävs. Eftersom det inte finns någon statlig myndighet som har det övergripande ansvaret för internationella förmynderskapsfrågor får Stockholms överförmyndarförvaltning ofta frågor från jurister, banker, mäklare, försäkringsbolag med flera som framförallt handlar om när föräldrabalkens regler är tillämpliga. Eftersom rättsområdet är komplicerat och relativt stort, har förvaltningen ofta svårt att svara på dessa frågor. Det kan även ifrågasättas om det är rimligt att överförmyndarförvaltningen, som kommunal myndighet, tar hela riksansvaret för att utreda de områden där det finns frågetecken. Som specialform har överförmyndarförvaltningen ensam fått reda ut om de gällande internationella privat- och processrättsliga bestämmelserna rörande förmynderskap och förvalterskap är tillämpliga även på de svenska överförmyndarnas uppgifter och verksamhet. Det kan ifrågasättas om detta är något som förvaltningens resurser ska användas till och om förvaltningen har tillräcklig kompetens för.

Exempel på vanliga praktiska problem som uppstår i handläggningen är tillämpligheten av 1996 års Haagkonvention och Bryssel II-förordningen och frågor om skyldigheten för förmyndare att inhämta överförmyndarens samtycke till åtgärder enligt föräldrabalken för förmynderskap som inte utövas i Sverige. Överförmyndarförvaltningens uppfattning är att förvaltningen bör kunna få stöd och ledning i hanteringen av dessa ärenden och att ett centralt organ får detta uttalade ansvar. Ingen myndighet verkar i nuläget ha den kompetens om de ärenden förvaltningen hanterar och om internationell förmynderskapsrätt som krävs för att kunna utgöra ett sådant stöd. En förutsättning för att uppnå och upprätthålla den kompetens som krävs av ett specialforum är att överförmyndarförvaltningen får det juridiska och ekonomiska stöd som krävs för hanteringen av dessa ärenden.

Överförmyndarförvaltningen föreslår vidare att regeringen tar tillfället i akt och överväger ett svenskt tillträde till 2000 års Haagkonvention. Om Sverige tillträdde konventionen skulle det innebära att svenska ställföreträdarskap i större omfattning skulle bli tillämpliga i andra länder (och tvärt om avseende utländska ställföreträdarskap i Sverige). Det skulle även innebära att man, i vart fall i förhållande till länder som tillträtt konventionen, kan övergå till att tillämpa hemvistprincipen vilket skulle minska antalet internationella ärenden hos förvaltningen.

Ett tillträde skulle även kunna avhjälpa otydligheter och bidra till att en i Sverige anhörig-behörig, förordnad god man/förvaltare och framtidsfullmaktshavare kan företräda sin huvudman i förhållande till myndigheter och företag i andra länder fullt ut. Behovet av att ta tillvara enskildas intressen i internationella situationer ökar i takt med att människor rör sig allt mer över nationsgränserna. Ett tillträde till 2000 års Haagkonvention kan bidra till ett stärkt skydd i gränsöverskridande situationer för enskilda, som av olika skäl saknar förmåga att bevaka sina rättigheter.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 23 juni 2021 följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen av betänkandet Gode män och förvaltare- en översyn (SOU 2021:36).

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 10 juni 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig i stort positiv till utredningens förslag och delar uppfattningen att förslagen kommer att leda till en rad förbättringar inom området.

Precis som utredningen pekar på är det angeläget att ställföreträdare och huvudmän omfattas av ett försäkringsskydd. Det är således positivt att utredningen föreslår att den nya myndighet som föreslås, genom dialog med kommunerna och försäkringsbranschen, tillsammans ska utarbeta nya försäkringslösningar som i dagsläget inte finns att tillgå på marknaden. Ett försäkringsskydd ska kunna säkra huvudmäns förlust vid eventuell brottslighet eller försummelse av ställföreträdaren.

Förvaltningen har dock vissa reservationer. En del av förslagen innebär ökade krav på ställföreträdaren, i form av bland annat ökad kompetens, vilket är positivt i sig då det borgar för ökad rättssäkerhet och ökad kvalitet i tjänsternas utförande. Samtidigt kan förslagen komma att innebära att ställföreträdaren måste lägga ner mer tid på uppdragen. Det kan bidra till att det blir svårare att engagera personer som vill åtaga sig uppdrag som ställföreträdare, tvärt emot det som förslagen syftar till. Ett sätt att motverka det kan vara att öka arvudet till ställföreträdare, vilket i sin tur innebär ökade kostnader för kommunerna.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 augusti 2021 följande.

1. Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen och överlämnar det till kommunstyrelsen.
2. Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd justerar beslutet omedelbart.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 2 augusti 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen delar uppfattningen om att en viktig del i det svenska välfärdssamhället är att de personer som på grund av t.ex. sjukdom eller funktionsnedsättning inte kan sköta sina angelägenheter får hjälp med detta. När sådan hjälp inte kan ges på ett mindre ingripande sätt, fyller gode män och förvaltare en viktig funktion som ställföreträdare för den enskilde.

Förvaltningen ställer sig positiv till utredningen som lyfter flera viktiga förslag som syftar till att skapa enkla och tydliga regler som i sin tur är en förutsättning för en ömsesidig förståelse. Vidare anser förvaltningen att utredningen synliggör behoven av förbättringar som identifierats och instämmer i att regelverket ska vara tydligt, modernt och rättssäkert. Förvaltningen ser positivt på förslaget gällande att anställda företrädare ska kunna förordnas i komplexa ärenden där överförmyndaren inte hittat en lämplig ställföreträdare.

Förvaltningen delar åsikt om att utredningen och förslagen bedöms leda till att skapa positiva förändringar för både den som behöver en ställföreträdare på motsvarande sätt för ställföreträdare som ska stödja sin huvudman på bästa sätt och trivas i sitt uppdrag.

Förvaltningen vill även lyfta frågan kring behovet att se över antal uppdrag en ställföreträdare förmår att åta sig i fråga om tid utan att kvaliteten i uppdragen försämras. Det krävs ett engagemang och intresse att ta reda på vad deras huvudmän vill, orkar och förmår, vilket innebär tid i uppdraget för att lära känna huvudmännen.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 augusti 2021 följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 17 juni 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Norrmalms stadsdelsförvaltning anser att utredningen är väl genomarbetad och lyfter flera viktiga förslag som kommer leda till en rad förbättringar för både huvudmän och ställföreträdare.

Utredningen lyfter flera förslag för att öka huvudmannens rättigheter exempelvis genom insynsmöjligheter, möjligheter att lämna klagomål och ökad hänsyn till huvudmannens vilja och välbefinnande. Förvaltningen vill lyfta att en stor del av utredningens förbättringsåtgärder, om de ska få genomslag eller inte, på ett sätt förutsätter att mottagarna agerar utifrån en klar handlingsförmåga. Förvaltningen vill här betona att huvudmännen oftast är människor som det av olika skäl kan vara svårt att kommunicera med varpå informationen till huvudmännen och stödet till ställföreträdarna är viktigt. Förvaltningen anser att det skulle vara bra att i början av uppdraget fatta någon form av dokumenterad överenskommelse mellan ställföreträdare och huvudman om vad uppdraget ska innehålla och vad som är viktigt för den enskilde. Detta för att dels vara till stöd för huvudman och ställföreträdare men också lättare kunna utvärdera det arbetet som bedrivits.

Förvaltningen ställer sig positiv till förslag om ändring i lagen om god man för ensamkommande barn. Det innebär ett förstärkt barnrättsperspektiv eftersom en ställföreträdare i ett tidigt skede kan bevaka barnets rättigheter och föra barnets talan.

Förvaltningen anser att det är angeläget att de förslag som utredningen föreslår för att stärka ställföreträdaren i sitt uppdrag får genomslag. Förvaltningen ser positivt på dessa förslag då det anses bidra till ökad rättssäkerhet och ökad kvalitet i tjänsternas utförande. Det handlar exempelvis om utbildning till ställföreträdare och att det ska bli tydligare vad ställföreträdare förväntas göra.

Vidare vill förvaltningen framföra att ställföreträdare har en viktig roll i kontakten med olika myndigheter varpå information och utbildning kring samhällstjänster i form av exempelvis insatser enligt socialtjänstlagen, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och försäkringskassan borde ingå i detta.

Enligt förvaltningen är det positivt att överförmyndarens granskning och ställföreträdarens föreslagna redovisning, i form av en årsberättelse, inte bara fokuserar på den ekonomiska redovisningen. Förvaltningen vill dock betona vikten av ett brukarperspektiv som inte bara återger ställföreträdarens upplevelse utan även den enskildes.

Förvaltningen anser att det är positivt att en anställd ställföreträdare ska kunna förordnas när det är nödvändigt på grund av uppdragets svårighetsgrad. Förvaltningens erfarenhet är att det idag kan ta lång tid innan en ställföreträdare förordnas till individer med exempelvis psykiatrisk problematik.

Förvaltningen ser positivt på förslaget om att överförmyndaren som utgångspunkt får besluta i ärenden om godmanskap. Förslaget om att överförmyndarnämnd blir den obligatoriska organisationsformen anser förvaltningen vara i linje med utredningens förslag och anser att det kan öka rättssäkerheten.

Förvaltningen anser visare att utredningen på ett tydligt sätt visar på behovet av enhetlighet och samsyn på området. Enligt utredningen ska den nya myndigheten arbeta för att uppnå detta. Förvaltningen anser att det är viktigt att de olika parternas uppdrag och roll tydliggörs framöver så att det blir klart och tydligt för huvudmän, anhöriga, ställföreträdare och andra myndigheter vart man vänder sig i olika frågor. Detta behöver framgå av det skriftliga material och utbildningsmaterial som tas fram anser förvaltningen.

Reservationer m.m.

Överförmyndarnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Martin Ångeby (L) samt Hanna Broberg och Jonas Jeppson (båda M) enligt följande.

Utredningen har inom ramen för sitt uppdrag valt att inte behandla de internationella ärenden där Stockholms överförmyndarnämnd är specialforum för. Dessa ärenden är rättsligt komplicerade och därmed resurskrävande. Nämnden efterlyser härvid fördjupad analys av hur dessa ärenden bäst kan hanteras.

Flera av de förslag som utredningen presenterar är kostnadsdrivande. Nämnden efterlyser härvid fördjupad analys av om de ryms inom befintliga anslag och av hur de i annat fall ska finansieras.